

§ 1 Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1681–1683 till utbildningsutskottet.

§ 3 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 129–131.

§ 4 Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:87 angående överlåtelse av staten tillhörig fast egendom.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Arbetsmiljön

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 9 i anledning av motioner angående arbetsmiljön.

I detta betänkande behandlades

1) motionen 1972:124 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

att en parlamentarisk utredning tillsattes med uppgift att studera behovet av mer långsiktiga reformer på arbetsmiljöområdet och framlägga förslag därom i enlighet med vad i motionen anförts,

att förslag snarast förelades riksdagen om införandet av statsbidrag i syfte att stimulera investeringar i bättre arbetsmiljö enligt motsvarande grunder som gällde för bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin,

att förslag förelades riksdagen om principbeslut rörande obligatorisk företagshälsovård,

att frågan om inrättande av företagshälsovårdscentraler för betjänande av mindre och medelstora företag utreddes skyndsamt och att riksdagen därefter förelades förslag i ämnet samt

att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts rörande de anställdas medbestämmande över företagshälsovården,

2) motionen 1972:331 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställt

att riksdagen vid behandlingen av statsverkspropositionen bilaga 11, H 12 Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. beslutade medge att stöd till åtgärder för bättre arbetsmiljöer inom industrin i fråga om arbetslokaler, maskiner och andra arbetsanordningar fick utgå efter

samma grunder som i övrigt gällde för anslaget och anvisade härför erforderliga medel samt

att riksdagen hemställde hos Kungl. Maj:t om utfärdande av erforderliga tillämpningsföreskrifter,

3) motionen 1972:332 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

a) att arbetsmiljöutredningen genom vidgade direktiv gavs i uppdrag att utarbeta ett handlingsprogram utifrån en totalsyn på arbetsmiljön,

b) att arbetsmiljöutredningen utökades med parlamentariker,

c) att en målsättning för arbetsmiljön inom den statliga sektorn utarbetades,

d) om utfärdande av sådana bestämmelser för statliga fonder och för företagens investeringsfonder att arbetsmiljöfrågorna beaktades vid beviljande av medel,

e) om medverkan från myndigheterna för att stimulera till upprättande av saneringsplaner för arbetsmiljön inom företagen,

f) att modellplaner för förbättring av arbetsmiljön upprättades samt

g) om utredning av frågan om hur företagshälsovården skulle lösas för egenföretagare,

4) motionen 1972:338 av herrar Werner i Malmö (m) och Komstedt (m),

5) motionen 1972:465 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en utredning verkställdes angående orsakerna till sjukfrånvaron i arbetslivet, varvid särskilt de frågeställningar som aktualiserats i motionen 1972:294 borde beaktas,

6) motionen 1972:469 av fru Hansson m. fl. (s),

7) motionen 1972:470 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen uttalade sig för

att företagshälsovården underställdes landstingen och de landstingsfria kommunernas huvudmannaskap samt ställdes under de anställdas insyn och kontroll,

att i avvaktan därpå statsmakternas och landstingens insyn i företagsläkarnas verksamhet vidgades, att dessa ålades skyldighet att upprätta offentliga årsrapporter över sin verksamhet samt att skyldighet stipulerades att anmäla yrkesskador på samma sätt som offentligt anställda läkare,

att utbildningen i arbetsmiljöfrågor väsentligen utökades och integrerades i den ordinarie läkarutbildningen,

8) motionen 1972:1009 av herr Grebäck m. fl. (c),

9) motionen 1972:1011 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen med överlämnande av motionen till den pågående arbetsmiljöutredningen uttalade sig för att förslag skyndsamt utarbetades

och förelades riksdagen för ställningstagande

dels om lägsta tolerabla hygieniska gränsvärden beträffande buller, vibrationer, dammförekomster, partikelföroreningar, gaser och lösningsmedel m. m. i den utsträckning hittills vunna rön möjliggjorde fastställandet av sådana gränsvärden samt om skyldighet att bevisa nya kemiska produkters oskadlighet innan de infördes i arbetslivet,

dels angående föreskrifter om regelbundna pauser vid arbete vid löpande band och i kontinuerliga arbetsprocesser, högsta tillåtna hastighet vid löpandebandsarbeten,

dels om introduktion av nyanställda i skyddsfrågor och om stärkt ställning och ökade befogenheter för skyddsombuden samt att skyddsombuden skulle erhålla erforderlig utbildning i facklig regi vilken bekostades av arbetarskyddsfonden och om inrättande av fackliga skyddsinspektörer,

dels om förbättrad statistikföring så att preliminär statistik över olycksfall i arbete och yrkesskador publicerades en gång per halvår med högst en månads fördröjning, varvid statistiken också borde medföra redovisade åtgärder från arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen.

Utskottet hemställde

A. beträffande det långsiktiga utredningsarbetet på arbetsmiljöområdet samt frågan om utökning av arbetsmiljöutredningen med parlamentariker att riksdagen skulle avslå motionen 1972:124 och motionen 1972:332, båda motionerna i motsvarande del,

B. beträffande ekonomiska stimulansåtgärder för arbetsmiljöinvesteringar att riksdagen skulle avslå motionen 1972:124 och motionen 1972:332, båda motionerna i motsvarande del, samt motionen 1972:331,

C. beträffande vissa av arbetsmiljöutredningens arbetsuppgifter att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1011,

D. beträffande frågan om obligatorisk företagshälsovård att riksdagen skulle avslå motionen 1972:124 i motsvarande del,

E. beträffande frågan om huvudmannaskapet för företagshälsovården, m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:470 i motsvarande del,

F. beträffande de anställdas medbestämmanderätt i fråga om företagshälsovården att riksdagen skulle avslå motionen 1972:124 i motsvarande del,

G. beträffande sjukfrånvaron att riksdagen skulle avslå motionen 1972:465,

H. beträffande arbetsmiljöfrågor i läkarutbildningen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:470 i motsvarande del,

I. beträffande företagshälsovården för vissa företagsformer att riksdagen skulle avslå motionen 1972:124 och motionen 1972:332, båda motionerna i motsvarande del, samt motionen 1972:1009,

J. beträffande arbetsmiljön inom den statliga sektorn samt frågan om upprättande av saneringsplaner och modellplaner att riksdagen skulle avslå motionen 1972:332 i motsvarande delar,

K. beträffande statsbidrag till avlöning av läkare inom företagshälsovården att riksdagen skulle avslå motionen 1972:338,

L. beträffande arbetarskyddslagens tillämpning på skolarbetet att riksdagen skulle avslå motionen 1972:469.

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Arbetsmiljön

Reservationer hade avgivits

1. beträffande det långsiktiga utredningsarbetet på arbetsmiljöområdet samt frågan om utökning av arbetsmiljöutredningen med parlamentariker av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp), Åkerlind (m) och Bengtsson i Göteborg (c), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:124 och motionen 1972:332, båda motionerna i motsvarande del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

2. beträffande ekonomiska stimulansåtgärder för arbetsmiljöinvesteringar av herrar Gustavsson i Alvesta (c), Hamrin (fp), Larsson i Öskevik (c), Hyltander (fp), Åkerlind (m) och Bengtsson i Göteborg (c), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:124 och motionen 1972:332, båda motionerna i motsvarande del, samt motionen 1972:331 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde.

3. beträffande vissa av arbetsmiljöutredningens arbetsuppgifter av herr Hagberg (vpk), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1011 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde.

4. beträffande frågan om obligatorisk företagshälsovård av herrar Hamrin (fp) och Hyltander (fp), som ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:124 i motsvarande del hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att förslag förelades riksdagen om principbeslut rörande obligatorisk företagshälsovård,

5. beträffande frågan om huvudmannaskapet för företagshälsovården, m. m. av herr Hagberg (vpk), som ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:470 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde.

6. beträffande de anställdas medbestämmanderätt i fråga om företagshälsovården av herrar Hamrin (fp) och Hyltander (fp), som ansett att utskottet under F bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:124 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

7. beträffande sjukfrånvaron av herr Åkerlind (m), som ansett att utskottet under G bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:465 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att en utredning verkställdes angående orsakerna till sjukfrånvaron i arbetslivet, varvid särskilt de frågeställningar som aktualiserats i motionen 1972:294 borde beaktas,

8. beträffande arbetsmiljöfrågor i läkarutbildningen av herr Hagberg (vpk), som ansett att utskottet under H bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1972:470 i motsvarande del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde.

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Arbetsmiljön

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Vid socialutskottets betänkande nr 9 finns ett antal reservationer. På två av dessa, nummer 1 och 2, finns centerns representanter i utskottet med. Reservationen 1 gäller frågan om det långsiktiga utredningsarbetet på arbetsmiljöområdet samt frågan om utökning av miljöutredningen med parlamentariker. Reservationen 2 avser ekonomiska stimulansåtgärder för arbetsmiljöinvesteringar.

Vi är väl alla medvetna om att det har pågått en genomgripande förändring inom arbetslivet under de senaste årtiondena. Vi vet också att vårt land har gjort mycket stora framsteg på det tekniska området. Ambitionen har varit att öka vår produktion. Men tyvärr måste vi nog konstatera att arbetsförhållandena inte har förbättrats i samma omfattning. Arbetstakten har drivits upp, och den ökade stressen har inte kunnat motverkas med vare sig arbetstidsförkortningar eller andra åtgärder.

För att uppnå bättre förhållanden är det enligt vår mening nödvändigt att angripa situationen med utgångspunkt i en helhetssyn, där så viktiga faktorer som företagshälsovård, personalvård, företagsdemokrati, arbetsplatsens utformning, arbetstid och lönesystem beaktas.

Det vore helt felaktigt att försöka påstå att arbetsförhållandena inom arbetslivet inte har ägnats uppmärksamhet under de senaste åren. Väsentliga steg har tagits. Utredningsarbetet pågår, och nya lagstiftningar är att vänta inom arbetslivets område. Den sittande arbetsmiljöutredningen har ett viktigt fält att arbeta på.

Till grund för reservationerna ligger ett antal motioner som har behandlats i utskottet, bl. a. ett par från centern, 331 och 332. I motionen 331 har vi tagit upp en del av svårigheterna i dag att rekrytera arbetskraft på vissa områden. Vi är medvetna om att i vissa fall spelar arbetsmiljön här en betydande roll. Det är ju så i dag att det på många områden finns lediga platser, medan vi samtidigt har en stor arbetslöshet. Det är främst ungdomen som har ställt sig tveksam till industriarbete. Därför är det väl helt naturligt att industriarbetet måste göras mera stimulerande och attraktivt, och där kommer arbetsmiljön in som en mycket väsentlig faktor. Därför har vi också tagit upp ett resonemang om att redan i nuvarande läge göra speciella insatser. Man skall försöka att bemästra de negativa arbetsmiljöfaktorerna, såsom olika slag av luftföroreningar, verkningarna av otjänliga klimatförhållanden, hörselskador, buller, tunga lyft och felaktiga arbetsställningar, och försöka eliminera de olycksfallsrisker som finns.

I motionen 332, som är en partimotion från centerpartiet, föreslår vi att arbetsmiljöutredningen får i tilläggsdirektiv uppdraget att utarbeta ett handlingsprogram med utgångspunkt i en totalsyn på arbetsmiljön. Vi menar att utredningen skulle ha till uppgift att utvärdera och se över de åtgärder som hittills har vidtagits på arbetsmiljöområdet inom alla

samhällssektorer. På grundval av detta skulle utredningen ha den väsentliga uppgiften att föreslå en samordning av åtgärder och initiativ på arbetsmiljöområdet.

Vi tror att ett sådant program, där man ger riktlinjer för det framtida arbetet, skulle vara av stor betydelse för att stimulera företagen att förbättra arbetsmiljön — inte bara för att, som vi sagt i vår motion, tillgodose lagstiftningens minimikrav i fråga om arbetstrygghet i fysiskt hänseende utan även för att arbetstagarna i gemen skall känna tillfredsställelse i arbetslivet.

För att få fram ett program för det långsiktiga reformarbetet inom arbetsmiljön är det också nödvändigt att vi skaffar oss en allsidig bild av vilka brister som finns i dag. Utskottet har inte velat tillstyrka yrkandena härom i motionen, och som motiv för sitt avslagsyrkande har utskottet anfört att det är angeläget att arbetet på en tidsenlig och effektiv kontrollorganisation inom området inte fördröjs.

Vi har i vår reservation framhållit, att de utredningsuppgifter som ankommer på arbetsmiljöutredningen har fått en sådan utformning och avgränsning att det finns befogad anledning räkna med att utredningsarbetet skall leda fram till förslag, som i sin tur kan resultera i en tidsenlig lagstiftning och en effektiv kontrollorganisation på området. Vi har också sagt att det är angeläget att förslag snarast framlägges i form av delbetänkande. Men reformarbetet på detta viktiga område får inte begränsas till enbart lagstiftnings- och kontrollfrågor. Det är därför av stor vikt att det utarbetas ett handlingsprogram med utgångspunkt i en totalsyn på arbetsmiljön.

Vi anser också att det är riktigt att denna utredning kompletteras med parlamentariker.

I reservationen 2 har vi hemställt att riksdagen föreläggs förslag, vilka ger möjligheter till ekonomiska insatser för förbättringar på miljöområdet.

Med dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid socialutskottets betänkande nr 9.

Herr HYLINDER (fp):

Herr talman! Begreppet god miljö har under de senaste åren kommit alltmer i blickpunkten genom det hot som vår miljö varit utsatt för. Nedskräpningen i vid bemärkelse har kanske gjort att den yttre miljön dominerat diskussionen, men vi får inte glömma de olika sidor av människans villkor som berör den inre miljön. Arbetsmiljön, som vi i dag behandlar och som tas upp i socialutskottets betänkande nr 9, är här kanske den viktigaste delen. Trivsel och trygghet i arbetet, medvetenhet om vettig planering, meningsfull produktionsinsats och möjlighet till medinflytande är väsentliga förutsättningar för en god arbetsmiljö. För att åstadkomma detta krävs samarbete och gemensam strävan från olika parter till positiva insatser — inte enbart från arbetsmarknadens parter utan även från den politiska sidan. Vi i folkpartiet har i motionen 124 utförligt motiverat de åtgärder vi anser vara viktiga och i reservationer som vi undertecknat i föreliggande ärende följt upp de förslag som motionen utmynnar i.

Utskottsmajoriteten konstaterar i början av sitt yttrande — inte utan en viss ton av tillfredsställelse — att de många motionsyrkandena återspeglar intresset som finns för att förbättra arbetsmiljön. Men efter att ha konstaterat detta argumenterar utskottet emot att engagera de politiska partierna i en parlamentarisk utredning, som enligt motionen 124 inte skulle hindra den nuvarande arbetsmiljöutredningen från att snabbt komma med förslag och lösningar på angelägna områden utan som främst skulle sikta till mera långsiktiga reformer på arbetsmiljöområdet. Utredningen bör, som framhålles i motionen, bl. a. analysera de samhällsekonomiska effekterna av en förbättrad arbetsmiljö samt framlägga förslag om ekonomiska styrmedel för att skapa en sådan och ävenså föreslå långsiktiga reformer på området. Jag tycker att man inom regeringspartiet borde ta fasta på det intresse som finns hos oss och andra partier att medverka till positiva, samlande och breda lösningar och inte helt kort avfärda det med att säga: "Det här sköter vi själva." Området är alltför viktigt för att man skulle uraktlåta att söka samlande lösningar. Agerandet från regeringssidan i den senaste skattediskussionen har tyvärr inte visat någon större vilja åt det hållet, men man kanske ändå skulle kunna hoppas i detta fall.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Som utvecklingen har varit kan man, om man vill nå snabba åtgärdsresultat — och det vill vi ju —, inte rimligen begära att det enskilda företaget, kanske även i en kärv ekonomisk situation, skall stå för kostnaderna, när det på vissa håll krävs radikala förändringar och investeringar för att förbättra den direkta arbetsmiljön. Mångfalden åtgärder som här kan vara nödvändiga är direkt proportionell till de skadeverkningar och olägenheter för den arbetande människan som finns på olika håll, och jag går här inte närmare in på dessa. För att avhjälpa dem så långt vår teknik ger möjligheter, så långt som är rimligt och så snabbt som möjligt är det lämpligt att införa ett bidragssystem för den inre arbetsmiljöns förbättring i stil med det som finns när det gäller förbättring av den yttre miljön i syfte att motverka vatten- och luftföroreningarna. Frisläppande av investeringsfonderna kan också vara ett medel att stimulera till insatser på arbetsmiljöområdet.

Som framhålles i reservationen 2 bör förslag snarast föreläggas riksdagen i detta syfte, och jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Det är angeläget att företagshälsovården får en planering som medför en rationell och effektiv utbyggnad. Här är det inte främst fråga om att bota följderna av de skador som redan skett, även om detta självfallet är ytterst angeläget. Detta är en uppgift för den ordinarie sjukvården. Här gäller det att med hjälp av modern teknik spåra orsakerna till ohälsa och skador i arbetet och att förebygga att skador sker på den viktigaste och värdefullaste men kanske också känsligaste produktionsfaktorn, nämligen människan. Även rent samhälls- och företagsekonomiskt måste det vara lönsamt att minska och om möjligt eliminera skadeverkningarna. Den siffra beträffande sjukfrånvaron på omkring 10 procent som är aktuell för närvarande säger något om storleken på de vinster vi kunde göra på det området med en bättre arbetsmiljö, alldeles bortsett från de vinster

som görs på den mänskliga sidan.

Hemställan om förslag till principbeslut rörande obligatorisk företagshälsovård är angelägen med tanke på en aktiv och målmedveten planering på detta område, och jag yrkar härmed bifall till reservationen 4.

Inget är mer stimulerande än när man är medveten om att de insatser man gör leder till något resultat. Å andra sidan är inget mer förödande för arbetsglädjen än att uppleva att det man gör blir utan effekt. Ett område där det ligger mycket nära att de anställda själva får utöva inflytande, bestämma och ta ansvar för sin situation är just företagshälsovården. Förslaget att ge företagsnämnderna huvudansvaret för denna verksamhet skulle, förutom att det gagnade företagshälsovården, även ge nämnderna en konkret arbetsuppgift, som utan tvivel skulle verka stimulerande även på deras verksamhet i övrigt. Vi förutsätter att arbetsmiljöutredningen, i vars direktiv ingår att behandla den enskildes möjligheter att utöva inflytande på sin arbetsmiljö, kommer att framlägga förslag i denna fråga och även rörande det offentliga området.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 6 vid socialutskottets betänkande nr 9 år 1972.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Arbetsmiljöfrågorna börjar glädjande nog tilldra sig större intresse i den allmänna diskussionen än de gjort tidigare. Arbeterskyddet och arbetsmiljön i stort har naturligtvis förbättrats i takt med utvecklingen i samhället i övrigt under gången tid, åtminstone på de flesta yrkesområden. Med all rätt har man ansett att arbetsmiljöfrågorna har blivit eftersatta i jakten efter ökad produktion och bättre ekonomisk standard för de anställda. Den fackliga rörelsen har inte heller prioriterat arbetsmiljöfrågorna, som man från det hållet skulle ha kunnat göra om det bedrivits en vettigare skattepolitik i landet. Med ständigt ökande skatter och därav följande prisstegringar har det ständigt gällt att försöka kompensera löntagarna med högre löner. Det har gjort att det blir alltför litet pengar kvar till förbättring av arbetsmiljön. Jag hoppas att det från socialdemokratiskt håll blir ett omtänkande i grunden så att det kan bli mera pengar över för förbättringar av arbetsmiljön.

Från samhällsekonomisk synpunkt är det säkert mycket väl använda pengar, om man kan göra arbetsplatserna trivsammare och ofarligare. De pengar som läggs ner på det kan säkert återvinnas i form av mindre antal sjuka och invaliderade arbetare, vilkas sjukdomar eller skador kan härledas till dålig och farlig arbetsmiljö.

Förra året tillskapades en arbetarskyddsfond som tillförs drygt 20 miljoner kronor om året vilka skall användas för forskning, utbildning och upplysning på arbetsmiljöområdet. Det är en god början som kan leda till förbättringar i arbetsmiljön, men det är ändå bara en början. Fonden får sitt kapital genom arbetsgivaravgifter. Jag ansåg när fonden bildades och anser fortfarande, att fonden bör finansieras över statsbudgeten och även tillföras mera pengar än för närvarande på det sättet, ty det är ett samhällsintresse för oss alla att genom denna fond minska antalet sjuka människor och därmed få en lägre sjukvårdsbelastning.

För två år sedan tillsattes arbetsmiljöutredningen. Utredningen har ganska omfattande direktiv, och syftet är att ett samlat förslag till ny arbetarskyddslagstiftning skall kunna framläggas. Det är viktigt att det förslaget framläggas så snart som möjligt.

I reservationen 1 har vi begärt att arbetsmiljöutredningen skall utökas med parlamentariker. Vi reservanter anser också att arbetsmiljöfrågorna är så viktiga att det inte räcker med att utredningen redovisar minimikrav i fråga om lagstiftning och kontroll. Samtidigt som arbetslivet förändras genom att nya material och nya arbetsformer kommer till, vilka i sin tur kräver förnyad uppmärksamhet på de faror för arbetaren som de kan föra med sig, kan vi inte slå oss till ro och säga att nu är allt väl, när arbetsmiljöutredningen lagt fram sina förslag.

Det gäller då att arbeta vidare på vunna erfarenheter och gärna utarbeta ett rullande handlingsprogram med utgångspunkt i en totalsyn på arbetsmiljöfrågorna. I det arbetet anser jag det självklart att representanter för de politiska partierna skall delta. När det gäller att förbättra arbetsmiljön får man inte göra arbetaren till en bricka i ett taktiskt spel genom att inte vilja ta till vara de synpunkter på frågorna som parlamentarikerna kunde bidra med om de fick vara representerade i utredningen.

Vid en arbetsmiljödebatt i Stockholm i onsdags sades bl. a. följande av civilingenjör Carl-Erik Holmkvist, lärare i yrkeshygien:

”Staten bidrar med 75 procent till investeringar för att hindra att industriavfall, som skapas på arbetsplatserna, släpps ut i den yttre miljön. Men man betalar inte en krona för att skydda arbetarna, som utsätts för de mångdubbelt högre giftkoncentrationerna.”

Enligt gårdagens tidningar har generaldirektör Otto Westling i arbetarskyddsstyrelsen uttalat att de maktavande i finansdepartementet alltid har prutat på skyddet för den mänskliga arbetskraften. Det är hårda ord. Det ligger i båda dessa uttalanden av experter en hård dom över den socialdemokrati som haft regeringsansvaret i Sverige under flera årtionden men ändå inte gjort mer för de arbetare som man med läpparna sagt sig stödjade, de arbetare som man när det kommer till kritan i stor utsträckning har svikit.

I reservationen 2 begärs att statsbidrag skall utgå till förbättringar av arbetsmiljön efter samma grunder som gäller för bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder. Förslaget stöds inte av socialdemokrater och kommunister i utskottet. De vill fortfarande enligt de experter jag nyss hänvisade till pruta på skyddet för den mänskliga arbetskraften. Trots det kommer kanske socialdemokraterna att gå ut första maj och tala för en större satsning på arbetsmiljön, såvida inte Indokina upptar *hela* tankeverksamheten på det hållet.

Jag vill slutligen säga något med anledning av reservationen 7. Den gäller sjukfrånvaron i arbetet. I en motion från moderata samlingspartiet begärs en utredning angående sjukfrånvaron i arbetslivet. Jag tycker att det vore ytterst värdefullt om en sådan utredning tillsattes och om den analyserade problemet från alla synpunkter genom jämförelser mellan olika yrkesgrupper, mellan privat- och offentliganställda samt mellan personer med olika löneläge och befattningsnivå. Man kunde t. ex. se på

skillnaden mellan månadslöneanställda och anställda med ackordslön, mellan olika åldersgrupper och människor med olika bostadsmiljö och sociala förhållanden. I en undersökning nyligen har man konstaterat att Stockholm har 30 procent högre sjukfrånvaro än vad som gäller för landet i dess helhet. Vad är t. ex. orsaken till det? Säkert har sjukfrånvaron till stor del sitt upphov i dålig arbetsmiljö. Sjukfrånvaron kostar samhället stora pengar. Det gäller att försöka ta reda på om vi kan göra något, t. ex. på arbetsmiljöområdet, för att bringa ned den höga sjukfrånvaron. SAF och LO har tillsatt en arbetsgrupp för att studera frågan inom den delen av arbetsmarknaden, men de resultat som denna arbetsgrupp kan komma fram till grundas ju endast på den del som rör LO-området och kan därför kanske inte ge en rättvisande bild av verkligheten genom jämförelse med alla andra grupper. En allsidig utredning av anledningarna till sjukfrånvaron skulle kanske även ge nya intressanta resultat, som vore värda att beakta i arbetsmiljöutredningens fortsatta arbete.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 7 vid socialutskottets betänkande nr 9.

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Frågan om arbetsmiljön betraktas av arbetarna som en av de allra viktigaste frågorna. Dessutom är avsikten att denna fråga skall ingå som ett propagandanummer i kommande valrörelse.

Riksdagen hemställde 1969 om en utredning om arbetsmiljön, detta på grund av de allt sämre förhållandena på arbetsmarknaden, de ökande olycksfallen, stressjukdomarna och den alltmer tilltagande utslagningsprocessen. Direktiven till utredningen, som kom 1970, är vagt utformade och ger ingen bestämd inriktning på kraftfulla åtgärder. Visserligen har vårt partis motion vid 1970 års riksdag överlämnats till arbetsmiljöutredningen för beaktande, men under den tid som utredningen har arbetat har det förekommit läckor som kan hänföras till "olycksfall i arbetet". Det har framkommit uppgifter som gör att vårt parti inte stillatigande kan invänta resultatet av utredningen. För inte så länge sedan aviserades ett delbetänkande från utredningen angående skyddsombuden och deras ställning; de skulle få ökade befogenheter, men vilka befogenheter sades inte. Vad som oroar oss — vilket vi framhöll vid föregående års riksdag — är att något förslag inte skulle komma från utredningen, förrän arbetsmarknadens parter kommit överens. Uppgiften kom från en sekreterare i utredningen.

Vad innebär detta för det berättigade krav på en bättre arbetsmiljö som kommer från verkstadsgolvet? Som resultat av utredningen tillkom ett förhandlingsorgan mellan arbetsmarknadens centrala parter. Då skall vi komma ihåg att förhandlingar om arbetsmiljön länge pågått på arbetsmarknaden utan att man nått några nämnvärda resultat. Hela tiden har arbetsköparnas makt varit avgörande genom ägandet av produktionsmedlen och tillgång till § 32.

Med den uppläggning av frågan som utredningen tydligen valt kan man undra om riksdagen vill ha ett förslag som hjälper till att ge arbetaren bättre förhållanden eller ett förslag som endast är en produkt

av en kompromiss, där företagens effektivitets- och vinstintressen får vara vägledande. Utredningens arbetssätt hittills visar det klassamarbete som råder mellan arbetarköparna och ett toppskikt inom LO och SAP.

Utskottsmajoriteten har också i sitt betänkande visat att man hellre låter utredningen fortsätta på den inslagna vägen än att verkligen uttala de krav som utredningen måste komma med för att arbetsmiljön skall kunna bli för lönearbetarna tillfredsställande.

Vänsterpartiet kommunisterna kan inte godkänna en utveckling som innebär att arbetsmiljön ständigt försämrats och den behandling som frågan har fått av utredningen och av riksdagen. Därför har vi i motionen 1011 och i reservationen 3 framställt de krav som vi vill skall komma fram i en utredning om arbetsmiljön skall kunna förbättras.

Herr talman! 62 procent av alla åldersgrupper anser att det ensidiga arbetet och belastningen är ett akut arbetsmiljöproblem, som man måste komma till rätta med. 80 procent anser att det finns ett klart samband mellan detta och frånvaron från jobbet på grund av sjukdom. 86 procent anser att omplaceringarna i företagen av utslitna och partiellt arbetsföra anställda är ett problem – och att det här råder ett samband med just det ensidiga arbetet och belastningarna. 92 procent anser att ingen hänsyn tas till äldre då t. ex. belysningsfrågor diskuteras.

Beträffande skyddsarbete tycker 80 procent att de har fått för dålig skyddsinformation, och 94 procent tycker att skyddsombudens utbildning kunde vara bättre. 86 procent har uppfattningen att skyddsombudens krav blir otillfredsställande tillgodosedda. 82 procent tror därför att uppdraget oftast måste upplevas som "ett litet helsike".

Vilka är det nu som har uttryckt sig på detta sätt? De som var med på socialutskottets resa till Göteborg i vintras vet att vi sammanträffade med företagsledningen och huvudskyddsombuden på Volvo. Ett av huvudskyddsombuden var aktiv SSU-are, och han överlämnade till mig en arbetsmiljöinventering som SSU-klubben i Göteborg hade gjort bland 650 anställda – skyddsombud, fackligt förtroendevalda och arbetskamrater – på de största företagen i Göteborg.

Den inventering som SSU-arna gjort i Göteborg kanske speglar litet av det intryck som vi fick när vi hade tillfälle att ytligt se arbetsmiljön i hamnen och på Volvo. Den illustrerar väl också den utveckling som vi kommer att gå till mötes på arbetsmiljöområdet om där inte tas ordentliga kraffttag. Arbetsmiljöutredningen tycks ju inte komma med några avgörande förändringar, och då ser vi framför oss att under 1970-talet 4 000 arbetare kommer att dödas, 23 000 kommer att invalidiseras och 1 250 000 kommer att skadas på sina arbetsplatser. Dessa siffror kanske inte är så överraskande om man tagit del av LO:s undersökning, där 80 procent av samtliga LO-medlemmar – förmodligen med all rätt – anser sig vara utsatta för hälsorisker på sina arbetsplatser.

I den officiella synen på arbetsmiljön framhålls mycket ofta att olycksfall beror på den mänskliga faktorn. Skyddskommittéer sitter i sammanträden och går igenom olycksfall som inträffat, och företagens skyddstekniska staber förfäktar då idén att olycksfall ofta beror på den mänskliga faktorn. Det tillhör verkligen undantagen att det görs ingående undersökningar för att utröna varför en människa betar sig så att det blir

ett olycksfall. Hur inverkar instruktionerna, hur efterlevs dessa? Efterlevs instruktionerna i högt ackordstempo, och hinner den anställda med de skyddsåtgärder som behövs? Hur inverkar buller och giftiga ämnen på uppmärksamheten och omdömet? Beror olycksfallen på att farliga maskiner används och att man inte skaffar andra maskiner på grund av att man inte, som man säger, har råd?

Det är sådana här frågeställningar som måste få genomslagskraft och sedan få stöd i en lagstiftning. Den mänskliga faktorn inom arbetsmiljön måste bannlysas. Arbetsmiljön är som vi ser det en maktfråga mellan arbetsköparna och lönearbetarna, den kan aldrig vara en samarbetsfråga. Arbetsköparens krav på allt större vinster kan inte förenas med lönearbetarens krav på en mänsklig miljö. Arbetsköparna begär att effektiviseringen skall gå i en takt som innebär att arbetsmiljön kommer att än mer försämrats. I TV-programmet i går från Göteborg uttalades klart från arbetsköparhåll att effektiviseringen skall gå i mycket snabb takt.

Kommer inte skyddsombuden att få reella maktbefogenheter att avbryta hälsofarliga arbeten, är det fara värt att vi går mot en katastrof. Att ge lönearbetarna befogenheter att själva vaka över arbetsmiljön är det enda sätt som kan ge verkliga förbättringar.

Vi vet också att många olycksfall skulle ha kunnat undvikas om skyddsombuden haft möjlighet att avbryta ett arbete. De har påtalat klart olycksfallsfarliga arbetsplatser i många år men alltid blivit i stort sett nonchalerade. Först när olyckan varit framme har åtgärder vidtagits. Ja, ärade kammarledamöter, det händer varje dag att skyddsombudens åsikter ej respekteras.

Ett skyddsombud måste för att kunna göra ett fullgott arbete även ha en lagstiftning bakom sig rörande gränsvärdena. De rekommendationer om de hygieniska gränsvärdena som finns i dag är helt otillräckliga. De baseras ju på de gamla amerikanska värdena, som även amerikanerna själva håller på att gå ifrån.

Jag vill illustrera gränsvärdenas otillräcklighet i dag exempelvis när det gäller koloxid. Det rekommenderade gränsvärdet är 50 ppm eller, som skyddsombuden brukar mäta det ute på arbetsplatserna, 0,005 procent koloxid i luften. Jämför man det gränsvärdet med vad som tillämpas t. ex. i Sovjetunionen finner man att värdet där är bara 17 ppm. Och en amerikansk norm, som ännu inte är officiell, anger att gränsvärdet bör ligga mellan 10 och 15 ppm. Anmärkningsvärt är också att vi här i Sverige bara har rekommendationer och alltså inget fastställt gränsvärde. Det gränsvärde på 50 ppm som vi arbetar med i dag har ju också satts för att man inte skall skadas vid åtta timmars arbete. Men vi kan bara göra tankeexperimentet att det är en man som röker, som åker till och från arbetet i en bil, i vilken det kan finnas koloxid, och som kanske andra tider av dygnet vistas på ställen där det förekommer koloxid. Jag vill med det säga att gränsvärdena måste sättas så lågt att de inte kan få någon som helst ogynnsam inverkan på människan.

Vad som inte heller får glömmas bort i detta sammanhang är de gränsvärden som måste sättas vid arbetsprocessen. Det är framför allt värden för löpandeband och kontinuerliga arbetsprocesser samt de

mycket välbehövliga pauserna. Det är otvivelaktigt så att regler för detta måste fastställas, och där ingår rasterna som en viktig del. Löpandebandsystem och kontinuerliga arbetsprocesser tenderar att bli allt vanligare. Skall det förhindras att människan jämföras med robotar måste vi få något slags reglering av de här problemen.

En annan sak som inte får förbises i sammanhanget är hänsynstagande till att arbetsförmågan naturligen minskar med åldrandet. Vi i socialutskottet som såg sammansättningen av arbetarstyrkan på Volvo kunde konstatera att det var bara yngre människor där. Jag reagerar starkt emot detta. Det måste bli en ny syn på människans roll i produktionen. Som vi ser det är det endast människan själv, arbetaren själv, som kan forma innehållet i arbetslivet. Men i dag satsar arbetsköparna mycket pengar på att hålla sig med stora staber av rationaliseringsexperten och tidstudiemän som arbetar med att sätta upp normer för arbetslivet, vilka gör att en hel del arbetare slås ut och hamnar i arbetsvården. Och när det gäller utvecklingen av arbetsvården vill jag nämna att denna 1961 omfattade ca 33 000 personer och 1969 ca 87 000 personer. Att notera är också – jag kommer tillbaka till det TV-program som gick i går – att man på SKF sade att tidstudiemännen kommer att öka i antal ute på verkstadsgolvet. Det uttalades alltså från SKF:s ledning.

När vi diskuterar miljön skall vi inte heller glömma de kemiska substanser som allt oftare förs in i arbetslivet. De ställer ju till en massa besvär. De medlen beställs av tillverkarna för att göra tjänst i produktionen, men sällan eller aldrig läggs det ned arbete på att göra medlen oskadliga för de arbetare som skall handskas med dem. Därför tycker vi att det är ett rimligt krav att fabrikanterna måste bevisa att t. ex. ett lösningsmedel är oskadligt, innan det införs i arbetslivet.

För att vi skall få en människovänlig arbetsmiljö krävs att statsmakten frångår sin i dag defensiva roll. Staten och lagstiftningen måste som första utgångspunkt ha hänsyn till arbetaren. Likaså måste krav om rätt till ett meningsfullt arbete uppställas. Alla våra rationaliseringsexperten ser bara till de företagsekonomiska bedömningarna. De tar bort massor av arbeten, som skulle kunna ge möjlighet till reträttjobb ute på verkstadsgolven. Det finns snart bara arbeten som kräver topprestationer kvar. Man måste i planeringen utgå från att alla skall ha ett arbete. Det får inte bli så som beskrevs av den livsmedelsarbetare som framträdde i ett TV-program i går kväll. Han beskrev vad följden har blivit av rationaliseringarna och talade om förhållandet mellan jobbarna. Han sade att man känner igen sin arbetskamrat på rörelserna och hur han beter sig, men om man ser honom i ögonen upptäcker man att det är en främmande människa. När rationaliseringarna och effektivitetskraven tar sig sådana uttryck har företagsledningen jämfört människan med en maskin.

Den enda räddningen för arbetarna är att de får makt i skyddsfrågorna och att de som skall föra arbetarnas talan får grundläggande maktbefogenheter. Vi inom vpk är inte helt ensamma om att resa dessa krav på maktbefogenheter. Jag har till min glädje sett att även ledamöter av andra partier har rest krav om att arbetsmiljön skall vara en förhandlingsfråga, och om inte arbetarna kan nå resultat skall man ha lokal strejkrätt. Vi ser det som ett sundhetstecken att sådana åsikter har kunnat tränga ända in i

borgerligheten.

Men vad som förvånar mig är att utskottsmajoriteten har tagit så lätt på farhågorna rörande arbetsmiljöutredningens uppläggning av sitt arbete. Jag tycker att utredningen verkar att bli ett samarbetsorgan mellan LO och SAF.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att få yrka bifall till min reservation nr 3.

Innan jag slutar vill jag sedan också säga till herr Åkerlind att vpk första maj kommer att föra fram arbetarens problem jämsides med den internationella solidariteten. Vi är emot att statsmakterna subventionerar miljövårdande åtgärder för företagen; vi har tagit avstånd från det 75-procentiga statsbidraget i det fallet. Vi anser att arbetsköparna själva skall tillhandahålla en människovänlig miljö. Det är deras sak. Kanske finns det där ett problem, nämligen de små företagen, men där har vi tidigare framställt krav om upprättande av en fond, som skall kunna hjälpa dem.

Herr NILSSON i Växjö (s):

Herr talman! Under den allmänna motionstiden avlämnades inte mindre än nio motioner som behandlar frågor om arbetsmiljö och företagshälsovård. Detta kanske kan ses som ett bevis för att frågor som rör arbetsmiljön nu har trängt ut till grupper som tidigare inte har visat så stort intresse för dem. Det är inte utan att man i vissa motiveringar i de motionerna och även i de reservationer som avgivits kan utläsa att kunskaperna i miljöfrågorna är ytliga och intresset lovvärt men något nymornat.

Eftersom vi behandlade motionsyrkanden i samma riktning för exakt ett år sedan, nämligen den 28 april 1971, finns det knappast någon anledning att nu ta kammarens tid i anspråk med en upprepning av argumenten från i fjol. Men detta innebär inte, herr talman, att jag anser att dessa frågor är av sekundär betydelse. Dessa frågor är högaktuella, och debatten kommer med all säkerhet att intensifieras när arbetsmiljöutredningen lägger fram sitt betänkande. Utredningen har i vissa fall att pröva just de frågor som aktualiserats i motionerna, men även andra närliggande frågor som kan anses höra hemma i utredningen.

I reservationen 1, gemensam för de borgerliga partierna, yrkas på en utökning av arbetsmiljöutredningen med parlamentariker. Detta yrkande är av samma lydelse som det kammaren hade att behandla i fjol och som då avvisades av riksdagen. Med den sammansättning som arbetsmiljöutredningen har — med ledamöter som besitter stor kunskap i dessa frågor — kan man ifrågasätta vad nytta parlamentarikerna skulle göra i detta sammanhang. Jag tycker att reservanterna själva formulerar svaret på ett riktigt sätt när de i reservationen säger: "Arbetsmiljöutredningens ledamöter skaffar sig otvivelaktigt under utredningsarbetets gång en utomordentligt djup och allsidig insikt i arbetsmiljöproblematiken. Detta talar för att det är lämpligt att denna utredning — sedan de nuvarande uppgifterna slutförts — bör få fortsätta arbetet på området." Jag tycker att detta är en klok slutsats inte minst mot bakgrund av att man vill ha en snabb behandling av frågorna inom utredningen, en önskan som är svår

att förena med kravet på parlamentariskt inflytande. Ytterst få av riksdagens ledamöter torde vara mera kompetenta än de ledamöter som ingår i utredningen och som ni själva i reservationen givit klart överbetyg.

Vidare till reservationen 2, där man tar upp frågan om ekonomiska stimulansåtgärder för arbetsmiljöinvesteringar. Reserventerna ifrågasätter om inte investeringsfonderna borde få tas i anspråk för förbättring av arbetsmiljön. Såvitt jag förstår finns det inget som hindrar att företagen använder sig av dessa fonder för att förbättra arbetsmiljön. Om de bygger nya industrier och på detta sätt åstadkommer mera ändamålsenliga lokaler, som också erbjuder bättre arbetsmiljö, har de möjligheter att använda investeringsfondsmedel. Däremot är det mera tveksamt om man med statliga bidrag skall stimulera företagen till sådana investeringar. Kan det vara angeläget att med skattebetalarnas pengar hjälpa företag av typen Volvo, ASEA, LM Ericsson m. fl. att lösa sina arbetsmiljöproblem? Jag ifrågasätter detta mot bakgrund av de svårigheter dessa företag ställs inför då det gäller att rekrytera såväl yrkesarbetare som unga människor till industrin. Det är väl ändå fortfarande så att den mänskliga arbetskraften trots automatikens framsteg är den förnämsta faktorn i en lönsam produktion. Jag är något förvånad över att centerpartiet och folkpartiet har enats om denna reservation. Jag säger detta med tanke på de långtgående och kostnadskrävande yrkanden man har på flera andra områden i vårt samhälle. Om man över huvud taget gör någon prioritering, är det då på detta område staten skall träda in? Det finns inget samhälle som har obegränsade resurser. Vad är ni beredda att pruta på till förmån för detta yrkande? Borde ni inte dela uppfattningen att företagen i eget intresse bör stå för kostnaderna? Är inte det en investering som på sikt lönar sig för företagen?

I reservationen 3 begärs bl. a. att statistiken över olycksfall skall inrapporteras tillsammans med uppgift om vidtagna åtgärder. Syftet är lovvärt, men förslaget är faktiskt svårgenomförbart: att snabbare åstadkomma en statistik över inträffade olycksfall med samtidig inrapportering av vidtagna åtgärder. Utredningen finner emellertid att det föreligger ett obetingat behov av en snabbare framställd statistik och föreslår därför att en med den officiella statistiken sidoordnad kvartalsvis producerad snabbstatistik på försök införs.

Vad reservationen i övrigt tar upp ingår enligt direktiven i arbetsmiljöutredningens uppgifter, och just när det gäller skyddsombudens ställning och utbildning kan ett delbetänkande förväntas. Detta visar att denna fråga har högsta prioritet. Övriga detaljfrågor i reservationen är utredningen oförhindrad att ta upp till behandling i den mån man inte finner det lämpligare att lösa dem i annat sammanhang.

I reservationen 4 tas frågan om obligatorisk företagshälsovård upp. Här bör fastslås att LO och SAF träffat överenskommelse om att utbyggnadstakten är avhängig av personalresurserna. Detta är en realitet som vi inte kan springa förbi. På vilket område vill folkpartiet reducera personalresurserna för att få en snabbare utveckling av företagshälsovården? Reservationen 5 behandlar huvudmannaskapet för företagshälsovården, och man kräver att detta skall underställas landstingen. I överenskommelsen mellan LO och SAF och i propositionen som antogs

av fjolårets riksdag angavs olika modeller för hur företagshälsovården skulle organiseras. Där poängterades också vikten av att företagshälsovården utgjorde en integrerad del av företagets verksamhet. Det är av yttersta vikt att det råder god kännedom om företaget och dess anställda hos personalen vid företagshälsovården, och denna bör organiseras på det bästa sätt för respektive företag i enlighet med de modeller som fastställts av riksdagen. Där det är rationellast att lösa problemet via landstinget möter inga hinder för detta.

I reservationen 6 tas frågan om de anställdas medbestämmande i företagshälsovården upp. Reservanterna föreslår att företagsnämnden skall ha huvudansvaret för företagshälsovården. Hur har man från reservanternas sida tänkt sig att lösa denna fråga vid en företagshälsovårdscentral där många mindre företag är anslutna? Det är nämligen så att det inte är enbart de stora företagen som har en utbyggd företagshälsovård. Det är svårt, det där med teori och praktik! En sådan företagshälsovård skulle kunna få 15 eller 20 företagsnämnder som huvudmän.

Herr Åkerlind är ensam om reservationen 7 beträffande sjukfrånvaron. I denna reservation begär herr Åkerlind en utredning. Herr Åkerlind borde i allra högsta grad känna sig nöjd enär denna utredning tillsattes och startade sitt arbete innan motionen väcktes och herr Åkerlind reserverade sig.

Reservationen 8 behandlar arbetsmiljöfrågor i läkarutbildningen. Jag vill gärna understryka att detta är en viktig fråga. Redan förra året underströk utskottet vikten av att i den vanliga läkarutbildningen bygga in utbildning i arbetsmedicin. Ändå bör man enligt utskottets mening avvakta utbyggnaden av arbetsmedicinska institutets utbildningsresurser innan man tar definitiv ställning till att överföra utbildningen i arbetsmedicin till den allmänna utbildningen av läkare.

Det måste vara ändamålsenligt, när det gäller att destinera läkare till ett specialområde, att utbildningen handhas av den instans som har de största erfarenheterna på området. Risken är annars att utbildningen blir alltför allmängiltig, och för de läkare som tänker satsa på en bana inom företagshälsovården behöver de kunskaper man fått i den generella utbildningen påbyggas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialutskottets betänkande nr 9 i alla delar.

Med anledning av de inlägg som här gjorts från reservanternas sida vill jag gärna säga att det är glädjande med denna allmänna uppslutning bakom arbetsmiljöproblematiken. Alltför länge har svensk arbetarrörelse själv fått driva dessa frågor utan något gensvar från de borgerliga partiernas sida. Låt oss nu vara överens om att arbeta effektivt så att vi kan få resultat så fort som möjligt. Vi som arbetat länge med dessa frågor vet att de är komplicerade och att arbetet på att få en bättre arbetsmiljö är ett arbete på lång sikt.

Vi skall inte gripas av panik — men vi skall se till att vi får så snabba lösningar av detta stora problem som möjligt. Vi bör också kunna vara överens om att den utredning som nu arbetar med dessa frågor har en sådan sammansättning att vi kan vänta oss goda resultat härifrån. Där

sitter folk som i många år direkt på sin arbetsplats arbetat med dessa frågor.

Utredningens ledamöter är i stor utsträckning hämtade direkt från arbetsmarknadens organisationer, och de har under lång tid deltagit i debatten om arbetsmiljön och praktiskt arbetat med arbetarskyddsfrågor. På detta sätt har de medverkat till att vi i dag har en helt annan syn än tidigare på dessa betydelsefulla frågor.

Nu skall vi ha förtroende för dem i deras arbete i utredningen. Vi är också i behov av att få snabba lösningar och delbetänkanden. Jag tror inte att vi effektiviserar arbetet med att utöka utredningen med parlamentariker; dessa har ju en viss förmåga att vara ganska mångordiga och upptagna, och jag tror att en sådan utökning skulle medföra tidsutdräkt.

Herr Åkerlind sade att fackföreningsrörelsen inte prioriterat arbetsmiljöfrågorna. Det är ett häpnadsväckande uttalande av en medlem i Svenska byggnadsarbetareförbundet. Jag skulle vilja rekommendera herr Åkerlind att studera vad svensk fackföreningsrörelse gjort under många år. Man måste i alla fall erkänna, att industrin måste drivas till att vidta åtgärder för att förbättra arbetsmiljön. Industrin har inte själv något intresse av att med egna initiativ förbättra miljön för de anställda. Det är kontentan av herr Åkerlinds resonemang.

Den 1 maj kommer vi att gå ut och tala om för svensk arbetarrörelse väsentliga problem. Vi kommer att behandla internationella frågor. Vi kommer att behandla frågor som är av mycket stor vikt för svenska arbetare, nämligen bl. a. arbetsmiljöfrågorna. Herr Åkerlind behöver inte ironisera över våra förstamajtal. De är präglade av en allvarlig vilja och en god målsättning för vårt framtida arbete.

Herr Hagberg har jag inte någon större anledning att bemöta. Vi har båda samma bakgrund, vi har båda arbetat på exakt samma sätt på verkstadsgolvet med dessa frågor under mycket lång tid. Vi känner de här problemen väl, och jag delar i mycket stor utsträckning hans uppfattning. De synpunkter han framför om arbetsmiljöfrågorna präglas av realitet. Jag vill bara säga att vi skiljer oss på en väsentlig punkt. Jag och utskottet menar att vi först skall utreda frågorna och därefter vidta åtgärder. Herr Hagberg vill att vi innan vi känner till utredningens slutsatser skall vidtaga åtgärder. Jag tycker att det är felaktigt. De kommunistmotiv som finns i era motioner stämmer väl överens med utredningsdirektiven för arbetsmiljöutredningen. Vill man prioritera någon speciell fråga måste man också tala om vilken annan fråga utredningen skall låta stå tillbaka. Vill man prioritera den ena frågan så måste man säga att någon annan får vänta. Jag har inte sett några exempel på frågor som kommunisterna i sina motioner vill skjuta på av det som är upptaget i arbetsmiljöutredningens direktiv.

Beträffande skyddsombudens ställning har arbetsmiljöutredningen sagt — senast enligt ett referat i tidningen Arbetsmiljö — att man kommer att prioritera frågan om skyddsombudens ställning. Den frågan kommer att vid årsskiftet 1972—1973 läggas fram i ett betänkande.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Först frågan om det parlamentariska inslaget i utredningen. Jag vill säga till herr Kjell Nilsson att vi inte på något sätt ifrågasatt kompetensen hos de nuvarande utredningsledamöterna. Men vi anser att det är viktigt att en sådan utredning i någon mån har en parlamentarisk sammansättning så att resultatet får en stark förankring inom de olika partierna.

När det gäller frågan om statligt stöd till vissa åtgärder på miljöområdet tog herr Kjell Nilsson fram vissa storföretag och ställde frågan om vi skall satsa där. Om jag inte har felaktiga siffror är det ungefär 97 procent av landets företag som har mindre än 50 anställda. Jag tror, herr Kjell Nilsson, att vi måste ta hänsyn till dem också.

Jag tror att vi är överens om att miljövårdskostnaderna normalt skall bakas in i produktionskostnaderna. Men vi vet ändå hur det är i dag. Många företag där det fordras ganska snabba och vittgående insatser har mycket svårt att ekonomiskt klara detta. Då tror jag att det är ett gemensamt intresse att vi gör den upprustningen. Herr Kjell Nilsson säger att vi inte har råd — varifrån skall vi ta pengarna? Staten har många andra områden att satsa på. Jag är medveten om det, men jag ställer frågan, eftersom vi är överens om att det är en mycket viktig fråga: Har vi råd att låta bli?

Herr Kjell Nilsson sade i slutet av sitt anförande att arbetarrörelsen alltför länge ensam har kämpat för dessa frågor. Herr Nilsson var visserligen inte med i riksdagen 1962, men jag vill ändå hänvisa till den motion som sedan diskuterats mycket och som man inte riktigt velat erkänna innehållet i. I motionen om miljöfrågorna 1962 underströk centerpartiet mycket kraftigt angelägenheten av en anpassning av arbetsmiljön och produktionsprocessen till den arbetande människan, till hennes biologiskt rotade psykologiska och fysiologiska förmåga och behov. Det var miljöfrågorna i hela deras vidd som vi tog upp den gången, men vi fick inget stöd då.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Växjö sade att jag i reservationen 7 beträffande sjukfrånvaron har begärt en utredning som redan finns. Med detta menar väl herr Nilsson den utredning som SAF och LO har tillsatt. Jag har ju tidigare här mycket ingående talat om varför den utredningen är otillräcklig; den behandlar nämligen bara en del av arbetsmarknaden.

Herr Nilsson i Växjö säger vidare att den fackliga rörelsen verkligen har gjort vad man har kunnat på arbetsmiljöområdet. Jag vill inte förneka det, men jag vet inte om herr Nilsson i Växjö hörde på vad jag exakt sade. Jag vill därför upprepa: "Den fackliga rörelsen har inte heller prioriterat arbetsmiljöfrågorna, som man från det hållet skulle ha kunnat göra om det bedrivits en vettigare skattepolitik i landet. Med ständigt ökande skatter och därav följande prisstegringar har det ständigt gällt att försöka kompensera löntagarna med högre löner. Det har gjort att det blir alltför litet pengar kvar till förbättring av arbetsmiljön." Herr Nilsson i Växjö vill väl inte förneka att detta är realiteter. Det förhåller sig på det viset.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte beröra företagshälsovården. Den får herr Nilsson i Växjö anledning att komma tillbaka till sedan.

Jag tycker emellertid att herr Nilsson faktiskt är cynisk i den bemärkelsen att han utelämnar ett stort fält då han säger att han har tilltro till arbetsmiljöutredningen. Men har herr Nilsson själv under den tid han arbetat på verkstadsgolvet uppnått några väsentliga och avgörande förbättringar på arbetsmiljöns område, när han har haft en motpart som hela tiden i stort sett säger nej och bara tar hänsyn till effektivitets- och vinstintressen?

Nu finns de intressena representerade i arbetsmiljöutredningen. När en sekreterare i utredningen nämner att det inte blir något resultat förrän ledamöterna blivit överens, blir man allvarligt skakad. Då frågar man efter utskottsmajoritetens vilja här. Vill man uttala vad man kommit fram till? Herr Nilsson skall inte kunna dra sig undan. För ganska länge sedan — jag tror det var i samband med 1961 års LO-kongress — sade LO till de lokala förhandlingarna att man skulle ställa sig välvillig till effektivisering. Detta är en bidragande orsak till att vår miljö i dag är sådan den är.

Vad vill man egentligen ha? Vad vill den socialdemokratiska delen av utskottet? Vilka befogenheter vill man att skyddsombuden skall ha? Kan man ange det? Kan man också uttala vilka gränsvärden man anser riktiga? Detta vill jag att herr Nilsson i Växjö och hans parti skall klargöra, så att utredningen får någonting att gå efter.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! För herr Gustavsson i Alvesta vill jag än en gång repetera vad som står i reservationen 1: "Arbetsmiljöutredningens ledamöter skaffar sig otvivelaktigt under utredningsarbetets gång en utomordentligt djup och allsidig insikt i arbetsmiljöproblematiken. Detta talar för att det är lämpligt att denna utredning — sedan de nuvarande uppgifterna slutförts — bör få fortsätta arbetet på området." Detta är vad ni själva har skrivit i er reservation. Jag tycker att detta är riktigt. Arbetsmiljöutredningen bör få fortsätta arbetet eftersom den har goda insikter. En utvidgning av utredningen med parlamentariker kommer inte att medföra något annat än en försening av utredningens arbete.

Sedan tror jag inte att man riktigt kan jämföra med de statliga bidragen vad gäller vatten- och luftföroreningar. Det är litet annorlunda med den inre miljön. Den yttre miljön omsluter hela vårt samhälle, och det finns alltså ett allmänt samhälleligt intresse av att denna miljö inte förstörs. Det måste i första hand vara arbetsgivarnas skyldighet att se till att miljön blir bättre innanför verkstadssportarna och på arbetsplatserna. Men det är möjligt att vi i framtiden kan bli tvingade att hjälpa småföretag med detta. Vi får väl se och återkomma.

Till herr Gustavsson vill jag gärna säga att historien inte började 1962 — långt tidigare har vi haft stora debatter och nedlagt mycken möda på arbetskyddssidan inom såväl vårt parti som fackföreningsrörelsen.

Om herr Åkerlinds andra inlägg i denna fråga vill jag säga att det är häpnadsväckande att en fackföreningsmedlem kan yttra sig på det sättet när det gäller arbetsmiljöfrågorna och fackföreningarnas arbete med dem.

Men eftersom herr Åkerlind har god kontakt med makthavarna på Blasieholmen och eftersom han säger att LO inte gjort någonting, skulle jag vilja vädja till herr Åkerlind att han ser till att makthavarna på Blasieholmen gör något för att gå LO till mötes i arbetsmiljöfrågorna. Kan herr Åkerlind, som politiskt står SAF nära, göra detta, är vi mycket tacksamma.

Till herr Hagberg vill jag säga att arbetsmiljöutredningen tillsattes 1970. Vi kan väl inte begära att vi redan i dag på verkstadsgolven skall se resultat av dess arbete. Vi måste först låta utredningen arbeta och låta den komma med ett betänkande. Den arbetar effektivt och kommer nog snabbt med ett betänkande.

I fråga om de kemiska produkter som införs på arbetsplatserna har vi inga delade meningar. Men man kan i en lagtext inte gärna skriva in gränsvärden för sådana produkter; det bör ske i anvisningarna till lagstiftningen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Växjö citerade vår reservation riktigt men han drog något felaktigt slutsatser. Här är det fråga om det fortsatta utredningsarbetet — en utredning som tar upp hela frågan om ett handlingsprogram utifrån, som vi har sagt, en totalsyn på arbetsmiljön. Det är i detta sammanhang vi sagt att det är viktigt att de erfarenheter och det kunnande som den nuvarande utredningen skaffat sig också kommer till användning även i en kommande utredning.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! När man hör herr Nilssons i Växjö replik till mig verkar det som om LO skulle vara maktlös i dessa frågor och att detta skulle vara anledningen till att LO inte gjort mera.

I övrigt var herr Nilssons replik sakligt sett ganska värdelös. Den fordrar inget ytterligare bemötande.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Nilsson i Växjö och jag har samma bakgrund bör herr Nilsson känna till att man ute på arbetsplatserna sedan många år inte haft någon större tilltro till utredningar. När fackliga representanter kommer och berättar om att en utredning tillsatts, brukar man ironisera över detta. Enbart för att man sitter i riksdagen behöver man inte förlita sig på att varje utredning skall framlägga ett arbetsresultat som är tillfredsställande. Därför tycker jag att herr Nilsson är på defensiven, när han för det arbetande folkets talan enbart genom att tro på denna utredning.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Hagberg inte har någon tilltro till utredningar, vill jag fråga varför man i kommunistmotionerna vill ge utredningarna ytterligare direktiv? Finns det någon anledning att ge dem flera direktiv, om deras arbete inte är till någon nytta? Jag delar inte herr Hagbergs uppfattning i detta fall, och det gör nog inte heller en stor del av de

människor som i dag arbetar på verkstadsgolvet.

Det är riktigt, herr Gustavsson i Alvesta, att det står i reservationen att utredarna bör få fortsätta sitt arbete därför att de är så utomordentligt skickliga. Jag delar herr Gustavssons uppfattning därvidlag, och därför kan jag inte förstå varför man skrivit denna reservation.

Jag var medveten om att herr Åkerlind själv inte kunde åstadkomma någonting, men genom sin nära anknytning till sina partivänner på Blasieholmen skulle han ha kunnat framföra något till dem.

Men jag vet att det är mycket svårt att få dem att lyssna på förslag som skulle göra förhållandena drägligare för dem som är anställda i deras företag, och jag förstår att det blir besvärligt för herr Åkerlind att kunna åstadkomma något i detta avseende.

Herr talmannen anmälde att herr Gustavsson i Alvesta anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Arbetsmiljöfrågorna är i centrum för debatten men inte i centrum för åtgärder i den utsträckning som verkligheten gör nödvändig. Det finns anledning att se arbetsmiljöfrågorna i ett större sammanhang, inte se dem som en avgränsad frågeställning på det sätt som ofta sker. I det större sammanhanget kan man konstatera att människan är den svagaste länken i produktionskedjan. Ingen kedja är starkare än sin svagaste länk. Alltså finns här motiv att skapa bästa möjliga förutsättningar för människan i produktionslivet, dvs. bästa möjliga arbetsmiljö.

Det finns tre vägledande motiv för det här. Ett helt dominerande, i sig helt avgörande: det *mänskliga*. Det mänskliga motivet syftar här till att skapa trygghet och trivsel i jobbet, att ta hänsyn till människans sociala roll på arbetsplatsen, alltså inte bara till de fysiska faktorerna, buller, belysning, kemiska ämnen osv. utan även till de psykiska faktorerna, de sociala faktorerna i arbetet. Resultatet av bättre trivsel i jobbet blir en bättre arbetsinsats, men framför allt människor som trivs, inte bara i jobbet utan också utanför jobbet.

Arbetet måste ha en vidare syftning än enbart att ge produktionsresultat. Det måste syfta till självförverkligande och tillfredsställelse hos de enskilda människorna, ge människorna en meningsfylld roll i tillvaron. Den här meningsfyllda rollen har alla människor rätt till, inte bara de som alltid fungerar till 100 procent. De människorna finns ju för övrigt inte i praktiken, vi är alla handikappade i en eller annan mening. Det kan vara en förkylning som sätter ner kapaciteten under den normala, alltså ett tillfälligt handikapp. Men det finns ju också människor som har bestående handikapp. Även dessa måste få meningsfyllda uppgifter i tillvaron genom meningsfyllda arbetsuppgifter. Där har arbetsvärden sin främsta motivering, just att ge de människor som annars ställs utanför en möjlighet att vara med och känna sin roll i tillvaron.

Det andra motivet är det *samhällsekonomiska* motivet. Vi har inte råd att spara på satsningar i bättre arbetsmiljö, helt enkelt av det skälet att dålig arbetsmiljö kostar oss i samhällsekonomiska termer så oerhört mycket i dag. Sjukfrånvaron är 10 procent och den frånvaron beror

sannolikt i mycket stor utsträckning på dålig arbetsmiljö. Det är helt enkelt otrivsamt att gå till jobbet för många människor, därför att arbetsmiljön är dålig. Det leder till korttidsfrånvaro. Det är därför angeläget för samhället att satsa på åtgärder för en bättre arbetsmiljö, att stimulera investeringar i bättre arbetsmiljö. Samhällsekonomiskt är det här mycket lönsamma satsningar. De minskar våra sjukvårdskostnader, de ökar det samlade produktionsresultatet och framför allt — de ger människan en mer central ställning i hela arbetslivet.

Det tredje argumentet är det *företagsekonomiska*. Ofta framställs bättre arbetsmiljö som en målsättning som konkurrerar med produktionshöjning, men i verkligheten torde det förhålla sig tvärtom. Det företag som har god arbetsmiljö har därmed skapat ett bra konkurrensmedel när det gäller konkurrens om arbetskraften, har skaffat sig ett effektivt instrument till en hög, stabil produktionsnivå. Hög personalomsättning är dyr för ett företag, mycket korttidsfrånvaro är dyr för ett företag. Olycksfall i jobbet är dyrt för ett företag. Bra arbetsmiljö ger alltså sänkta kostnader och ökade intäkter för företaget, dvs. det är rent företagsekonomiskt lönsamt att satsa på en bättre arbetsmiljö. Samtidigt ger det ju också ökad trygghet för de anställda.

Den fortsatta standardhöjningen måste ges ökad tonvikt i de icke-materiella faktorerna. Det är ett allmänt påstående. Det är tillämpligt även på arbetsmiljöfrågorna. En intressant iakttagelse är ju att bättre arbetsmiljö som en förmån för de anställda inte belastas med marginalskatt. De anställda får alltså ut mer av en satsning på bättre arbetsmiljö från företagets sida, i nettoeffekt räknat.

Vad är arbetsmiljö egentligen? Det är inget entydigt definierat begrepp. Men om vi ser på arbetsmiljöutredningen så finner vi att den har allmänna och ganska luddiga direktiv. Arbetet där bedrivs under ett betydande mått av hysch-hysch. Det kommer ut väldigt litet om vad man syftar till. Där finns inga parlamentariker med.

Kjell Nilsson i Växjö frågar: Vad kan parlamentariker göra? Det är en avslöjande fråga därför att den visar att herr Nilsson inte har insett att frågorna om arbetsmiljö rymmer mycket av politisk värdering. Det är en fråga om hur vi skall prioritera insatserna i samhället. Det är inte bara en fråga för parterna på arbetsmarknaden.

Det finns alltså inga parlamentariker i arbetsmiljöutredningen. Där sitter i huvudsak partsrepresentanter och representanter för statlig förvaltning. Det betyder att de politiska värderingarna inte avspeglas i utredningsarbetet. Det är på den punkten vi opponerar från fp-cp-håll. Vi anser att de här frågorna är så viktiga att de samlade politiska prioriteringarna måste komma in redan på utredningsstadiet.

Vad är då arbetsmiljö, frågade jag nyss. Det är en del av något som jag skulle vilja kalla för arbetets villkor, som utöver arbetsmiljön innefattar även arbetsdemokrati, arbetsmarknadsfrågor, lön, löneformer, företagshälsovård, arbetsvård, arbetstidsfrågor osv. Här kan man peka på olika metoder att få en bättre arbetsmiljö genom åtgärder på de andra delområdena inom ramen för arbetets villkor, exempelvis när det gäller löneformer. Man kan t. ex. ha en konstruktion innebärande att man har en glidande prestationslöneandel som är stor i början av den aktiva tiden

och noll i slutet av den yrkesverksamma perioden. Då minskar trycket på de enskilda människorna på grund av prestationslönens krav. Men när förutsättningar för en prestationslön är goda, dvs. i början av den verksamma tiden, kan man ha en större andel.

Ett annat exempel är möjligheterna att få flexibel arbetstid, en till individens behov och önskemål anpassad arbetstid. Erfarenheter visar att det leder till en kraftig minskning av korttidsfrånvaron.

Företagshälsovården nämnde jag förut. Dess huvudmålsättning är att förebygga. Dess uppgift är inte att sätta plåster på de sår som uppstår på grund av brister i arbetsmiljön, på grund av risker i jobbet, utan att förebygga att såren uppstår. Därmed är företagshälsovården inte en förlängning av landstingens sjukvård utan ett viktigt inslag i samhällets förebyggande verksamhet.

Företagshälsovården är ett centralt instrument i kampen för en bättre arbetsmiljö. Företagshälsovårdens personal är inte bara företagsläkaren. Där finns skyddsingenjören, ergonomen, företagssköterskan, skyddsombuden, skyddskommittén. Dem räknar jag in i företagshälsovården. De ingår alltså i de instrument man har att ute på arbetsplatsen skapa tryggare förhållanden.

Det är alldeles klart att företagshälsovården bör ställas under huvudmannaskap av de närmast berörda parterna, dvs. att företagsnämnden, som är det organ man har för samverkan ute på arbetsplatserna, bör få huvudmannaskapet för företagshälsovården.

Man kan försöka raljera bort detta krav genom att framhålla att det på många företag finns flera företagsnämnder och att de små företagen ju inte kan organisera en egen företagshälsovård. Nej, men det sägs inte heller i den reservation som folkpartiet här har. Där har vi inte låst oss till dagens utformning av företagsnämndsverksamheten utan är öppna för en utveckling, effektivisering och förstärkning av denna. Även om det enskilda företaget inte har en egen företagshälsovård utan samverkar med andra företag, kan ju dess företagshälsovård stå under företagsnämndens huvudmannaskap.

Utbildningen och forskningen inom arbetsmiljöområdet är kraftigt eftersatta, kanske framför allt när det gäller utbildningsinslag i den allmänna grundutbildningen, dels för alla, i den obligatoriska skolan, dels för de grupper som i sitt dagliga jobb kommer att få betydande kontakt med arbetsmiljöproblem, exempelvis tekniker och medicinare.

Ett annat eftersatt område är normer och gränsvärden, och då inte bara fysiska utan även mera svårtydbara sociala gränsvärden. På denna punkt ligger vi långt efter lagstiftningen i andra länder, exempelvis i USA och Sovjetunionen. Det som saknas är alltså de normer och gränsvärden som skall styra den tekniska utvecklingen i arbetet för en bättre arbetsmiljö.

Statistiken har diskuterats här tidigare som en eftersatt del av åtgärderna för förbättring av arbetsmiljön. Statistikens uppgift får ju inte bara vara att tjäna som underlag för utbetalning av ersättningar eller, som tidigare, som underlag för en differentiering av yrkesskadeförsäkringsavgiften utan den måste vara basen i ett informationssystem, som innehåller t. ex. automatiska larmfunktioner. Bearbetningen av statistiken kan t. ex.

leda till iakttagelsen att en maskintyp mycket ofta orsakar olyckor. I ett sådant fall skulle informationssystemet automatiskt slå larm, vilket kunde leda till utfärdande av körförbud för maskintypen i fråga. I avvaktan på utredning kan t. ex. användning av en viss svarvmodell förbjudas.

Tekniken med körförbud använder vi ju i stor utsträckning inom trafiken. För våra bilar finns det också en väl utbyggd statistik. Vid en jämförelse mellan biltrafiken och arbetsmiljön konstaterar vi att vi när det gäller bilarna ligger oändligt mycket längre fram. Man skulle kunna utveckla tekniken med körförbud så att det blir en uppgift för skyddsombud eller skyddskommittéer att belägga en farlig process eller maskin med körförbud. Det är en verkningsfull aktiv åtgärd ute på fältet för att skapa ökad trygghet.

Intressant i debatten är balansen mellan satsning på yttre miljö och inre miljö. Vi talar om miljöfrågor och debatterar mycket om både inre och yttre miljö, men satsningarna avser i huvudsak den yttre miljön. Satsningarna för den inre miljön är eftersatta. Det föreligger alltså en brist på balans, till den inre miljöns nackdel.

För att förbättra arbetsmiljön kan vi använda en rad olika styrinstrument. Till dessa hör lagar och förordningar. Lagarna måste vara flexibla, så att vi ständigt kan referera till bästa möjliga teknik. Vi måste ha enkla och smidiga förordningar som snabbt kan ändras när tekniken flyttar fram sina positioner och när det blir möjligt att ytterligare skärpa kraven i de normer och gränsvärden som det är nödvändigt att fastställa.

De ekonomiska styrmedlen är också nog så intressanta, och vi har den grunduppfattningen att kostnaderna för arbetsmiljön skall ses som en del av produktionskostnaderna. Men det finns företag som inte kan klara den önskvärda förbättringen inom rimlig tid, eftersom de har äldre produktionsanläggningar som kräver mycket omfattande omställningsåtgärder. Därför förordar vi att statsbidrag skall kunna utgå till investeringar för arbetsmiljöåtgärder efter motsvarande grunder som gäller för bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin. Innebörden av uttrycket "efter motsvarande grunder" är att äldre anläggningar skall kunna förbättras med dessa statsbidrag, medan man utgår från att nya anläggningar och arbetsplatser skall vara bra redan från början. Det är för att snabbt lyfta upp de äldre arbetsplatsernas standard som vi vill göra denna satsning. Det ligger inbyggt i begreppet "efter motsvarande grunder".

Det är när det gäller den här frågan ganska intressant att läsa vad riksdagen hade att behandla förra året. I motionen 1971:767 av herrar Nilsson i Växjö och Fagerlund yrkades att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en prövning av möjligheterna till och formerna för utvidgning av samhällets stöd till industrier för vatten- och luftvårdande åtgärder att omfatta även industrins inre miljö. Det är praktiskt taget ordagrant det förslag som i dag finns framlagt i reservationsform. Nu har alltså Kjell Nilsson möjlighet att rösta på sitt motionsyrkande från förra året. Det hade han förra året också, men då hoppade han av. Nu säger han att dessa två frågeställningar, om den yttre och den inre miljön, inte kan jämföras när det gäller investeringar med statsbidrag. Men 1971 var

det tydligen andra tongångar. Man frågade sig: Vad tänker Kjell Nilsson säga på första maj? Skall han på den här punkten framföra 1971 års eller 1972 års tappning?

När man tittar på styrmedels- och åtgärdssidan, finner man det angeläget att företagen börjar budgetera kostnaderna för bättre arbetsmiljö och att budgetera dem på basis av vettiga kalkyler, där de kalkylerar in de indirekta kostnader som en dålig arbetsmiljö ger. När man budgeterar in dessa indirekta kostnader, upptäcker man sannolikt mycket snabbt att direkta kostnader för att förbättra arbetsmiljön blir väldigt lönsamma.

Det är också helt klart att makten över arbetsmiljön måste läggas hos dem som utsätts för riskerna. Det innebär att man ute på den enskilda arbetsplatsen måste få ett större inflytande över den egna arbetsmiljön. Lokal förhandling om arbetsmiljöfrågor som en del av arbetets villkor är samma självklarhet som lokal förhandling om en del av lönen eller lokal förhandling om arbetstidernas förläggning. I förlängningen av det här ligger också strejkrätten, men eftersom jag anser att det viktigaste när det gäller arbetsmiljöfrågorna är samverkan och samordning, så anser jag att strejkrätt här inte bör vara ett instrument som man skall behöva tillgripa, även om det kan ligga inom ramen för ett huvudavtal.

Samverkan och samordning bör också vara målsättningen för arbetsmiljöutredningen och den långsiktiga inriktningen inom det här området. Där kommer alltså krav på parlamentarisk medverkan i den nu arbetande arbetsmiljöutredningen eller en ny långsiktig arbetsmiljöutredning som ett självklart krav.

Herr Nilsson i Växjö anförde i sina inlägg tidigare att arbetarrörelsen har prioriterat arbetsmiljön. Då vill jag ställa frågan: Är arbetsmiljön bra nu då? Den frågan är retorisk, därför att alla svarar nej. Men arbetarrörelsen har ju genom socialdemokratin haft makten i det här landet i 40 år. Varför har socialdemokraterna accepterat en utveckling som inte givit oss en tillfredsställande arbetsmiljö?

Herr Nilsson frågade: På vilka områden inom sjukvården vill folkpartiet reducera insatserna till förmån för företagshälsovården? Det är en irrelevant frågeställning. Vad vi vill göra nu är att ta ett principbeslut om obligatorisk företagshälsovård, så att man skall kunna målinrikta utvecklingen inom sjuk- och hälsovården med hänsyn till det principbeslutet, att alltså göra den ökade satsning som är nödvändig. Inom vilka områden vill man reducera insatserna? Jo, inom de områden där förebyggande insatser automatiskt medför lägre insatsbehov. Förebyggande åtgärder är lönsamma, det är den grundläggande värderingen. Förebyggande insatser, exempelvis inom arbetsmiljöområdet och inom företagshälsovården, kommer att leda till minskat tryck på sjukvården, liksom alla förebyggande insatser inom hälsovården.

Det är angeläget att vi arbetar effektivt med de här frågorna, säger herr Nilsson vidare. Vi måste ha förtroende för arbetsmiljöutredningen. Vi måste arbeta på lång sikt, inte panikslaget, men vi måste få fram snabba dellösningar. Ja, men herr Nilsson, hur kan man begära att oppositionen skall kunna känna förtroende för arbetsmiljöutredningen, när vi inte har parlamentarisk representation där och när utredningen bedrivs med ett betydande hysch-hysch, inte med den öppenhet som vi principiellt vill ha

när det gäller offentlig utredningsverksamhet? Parlamentarisk representation i utredningen är alltså ett angeläget krav om man har målsättningen samverkan, samordning. Om man vill se arbetsmiljöfrågorna som så väsentliga att de måste bli föremål för rejäla politiska värderingar, politiska prioriteringar, så att vi snabbt kan komma fram till en situation, där människorna kan tillgodogöra sig förmånen av en bättre arbetsmiljö.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först ta upp motionen från i fjol. Det är riktigt att herr Fagerlund och jag hade en motion om den inre miljön. Den blev avstyrkt av utskottet och avslagen av riksdagen. Jag sade vid det tillfället att jag inte hade någon anledning att stödja en borgerlig reservation som man var påpasslig och lade fram med anledning av denna motion, eftersom vi samma kväll hade antagit ett beslut om arbetarskyddsfondens tillblivande. Vi motionärer ansåg att vår motions önskemål var tillgodosedda i och med detta beslut.

Vad gäller företagshälsovården och företagsnämnderna så är det inte riktigt så enkelt som herr Norrby vill göra det för sig. Om man har en företagshälsovårdscentral med exempelvis 20 småföretag anslutna, vilka skall då sitta i ledningen för företagshälsovården? Jo, det skall företagsnämnderna göra. 20 företagsnämnder måste då sitta där, om man inte skall sortera bort somliga, och det står det ingenting om i vare sig motionen eller reservationen. Och det är ju i företagshälsovårdens styrelse som målsättningarna för företagshälsovårdens arbete dras upp. Det är här man kan påverka inriktningen av företagshälsovårdens arbete. Det är alltså besvärligt. Vi vet nu att man har facklig representation i företagshälsovårdscentralernas styrelser och företagshälsovårdens styrelser. Det är en minoritetsrepresentation, och jag skulle gärna se att man fick en likarepresentation i dessa styrelser, men det går inte via företagsnämnderna. Det är min bestämda uppfattning efter många års arbete i en sådan företagshälsovårdsstyrelse.

Ett gammalt argument från arbetsgivarna är att om vi bara har företagshälsovård skall kostnaderna på sjukvårdssidan minska omedelbart. Det är det krav arbetsgivarna framfört i vår företagshälsovård. Nu har vi företagshälsovård, nu vill vi också se att sjukdomsfallen minskar, hävdar arbetsgivarna.

Men så snabbt når man inte resultat. På lång sikt kanske man kan nå detta, och det hoppas vi naturligtvis, men man får inga omedelbara effekter som arbetsgivarna och herr Norrby tycks tro.

Vi har steg för steg förbättrat arbetsmiljön och arbetarskyddet i detta land från fackföreningsrörelsens och socialdemokratiska partiets sida. Det har vi gjort mot ett mycket hårt och kompakt motstånd från arbetsgivar-sidan.

Det har kommit in en ny motivering vad gäller parlamentarikerna. Det är för att man skall få inflytande och insyn i denna utredning. Det sitter inga politiker i den, det är sant, men om man tittar på de personer som sitter där, så representerar de mycket stor kunnighet i fackliga frågor. Vad som kommer att prägla betänkandet är kanske inte politiska värderingar men mänskliga och fackliga värderingar, och sedan blir den politiska viljan avgörande för beslutet.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller fjolårsmotionen som herr Nilsson i Växjö var med om att väcka säger han att den tillgodosågs av arbetsmiljöfonden. Det har jag svårt att förstå eftersom motionen avsåg något helt annat än det arbetsmiljöfonden syftar till.

När herr Nilsson i Växjö sedan tar upp företagsnämnden och företagshälsovården är han stelt bunden till de nuvarande formerna. Det är givet att vill man inte förbättra, vill man inte införa reformer när det gäller företagsnämndernas verksamhet, kan man inte följa vårt förslag att låta företagsnämnden bli huvudman för företagshälsovården. Men i dag drivs många företagshälsovårdscentraler av flera företag gemensamt i samverkan. Och möjligheterna till samverkan minskar ju inte bara för att företagsnämnderna får huvudansvaret för företagens medverkan i företagshälsovårdscentraler.

Arbetsgivarna säger att företagshälsovården ger minskad sjukvård, påstår herr Nilsson i Växjö. Förebyggande insatser ger alltid minskad sjukdom och därmed minskade sjukvårdsbehov. Trycket på sjukvården skall alltså rimligtvis minska — inte på kort sikt, det har ingen hävdad, utan på längre sikt. Det är därför vi säger att man nu skall fatta principbeslutet om obligatorisk företagshälsovård för att långsiktigt kunna inrikta utvecklingen på en målsättning som innebär ökade förebyggande insatser.

Sedan säger herr Nilsson i Växjö att arbetarrörelsen har genomfört förbättringar steg för steg trots kompakt motstånd från arbetsgivarsidan. Men vad som är aktuellt nu är ju inte att diskutera arbetsmarknadens parter ansvar för arbetsmiljöfrågorna; det är det politiska ansvaret, den politiska prioriteringen vi nu diskuterar. Att det sitter duktiga personer i arbetsmiljöutredningen har ingen ifrågasatt, men där sitter ingen politiker. Vi kan inte kräva av partsrepresentanterna på arbetsmarknaden att de skall ta politisk ställning. Det är vi politiker som har ansvaret för det. Arbetsmiljöfrågan är nu så viktig att det krävs politiska prioriteringar. Det är inte bara en fråga för arbetsmarknadens parter. De mänskliga och fackliga värderingarna förs inte åt sidan av det skälet, men de kompletteras med politiska värderingar. Därför hävdar vi att parlamentariker skall vara med i utredningsarbetet.

Herr NILSSON i Växjö (s) kort genmäle:

Enligt min uppfattning tillgodosågs vår motions syften i och med fjolårets beslut, och det sade jag i den debatt som vi förde för jämnt ett år sedan.

Frågan om företagsnämnderna är verkligen intressant. Det skulle vara roligt att höra hur herr Norrby i Åkersberga menar att man i praktiken skall sköta en företagshälsovårdscentral med exempelvis 15–20 företag anslutna, där företagsnämnderna skall sitta med i styrelsen och leda arbetet. Normalt består styrelsen för en sådan företagshälsovårdscentral av 5–7 ledamöter. Styrelsen drar upp riktlinjer för det arbete som skall utföras vid hälsovårdscentralen. Hur skulle det bli möjligt att få denna enormt stora styrelse att arbeta på någorlunda effektivt sätt? Det är ogenomförbart! Man får då skapa helt andra regler för bildandet av

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Arbetsmiljön

företagshälsovårdscentraler, annars kommer de inte att fungera.

Herr Norrby i Åkersberga återkommer till arbetsmiljöutredningen. Här framkom ett nytt motiv, och det är nog det som är det bärande. De borgerliga partierna vill ha direkt insyn i utredningen genom parlamenta- riker. Att det sedan går ut över att denna mycket viktiga fråga om arbetsmiljön blir försenad spelar mindre roll. Vi har dugliga krafter i utredningen, vilket reservanterna själva skriver — de ger dem alla överbetyg. Utredningen kommer att lägga fram ett betänkande som tillgodoser både de politiska, de fackliga och de mänskliga värderingarna, det är jag övertygad om. Sedan återstår, herr Norrby, den politiska viljan att genomföra de förslag som utredningen lägger fram. Då kan vi behöva ett samfällt engagemang från de olika partierna i riksdagen. Jag hoppas att herr Norrby vid den tidpunkten har samma inställning som i dag.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp) kort genmäle:

Herr talman! Företagsnämndernas verksamhet kommer att ändra karaktär om de får väsentliga beslutsfunktioner. Det är alldeles givet att vi då inte kan behålla exakt den verksamhetsform, den utformning av företagsnämndernas arbete som vi har i dag. Den måste förnyas med hänsyn till de vidgade arbetsuppgifterna. Kan man i dag klara hälsovårds- centralerna med samordning kan man klara dem även i framtiden. Det är en administrativ fråga som går att lösa.

Reservanterna säger också att en sådan reform radikalt skulle förändra företagsnämndernas ställning och framför allt ge de anställda medbestäm- manderätt över företagshälsovården. Där kommer en övergripande värdering in. Då skall vi vara beredda att genomföra de administrativa och organisatoriska förändringar som den övergripande målsättningen förut- sätter för sitt förverkligande. Vi anser att frågan skall hänskjutas till arbetsmiljöutredningen av det skälet att den enligt sina direktiv redan har att arbeta med dessa frågor. Vi tycker att vårt förslag är så väsentligt att vi vill ha det med i utredningsarbetet.

Det är inte så enkelt att vi bara vill ha insyn i utredningen. Varför har vi parlamentariska utredningar? Det är för att vi skall ha samma bas för vårt agerande, för att vi skall kunna föra fram synpunkter på ett tidigt stadium, för att vi skall kunna ha utredningsväsendet som ett väsentligt instrument i det politiska arbetet. Det kommer inte att leda till försening, eftersom av reservationen klart framgår att det är det kommande arbetet som skulle inriktas på det här sättet. Den politiska viljan skulle sannolikt komma till bättre uttryck genom parlamentarisk medverkan i utredning- en. Av debatten här att döma är det inte fel på den politiska viljan på något håll.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att rätta till ett missförstånd eller en missuppfattning, som herr Nilsson i Växjö gjort sig skyldig till angående vårt förslag om tillägg till direktiven för arbetsmiljöutredningen. Vi har ingen misstro mot utredningen, men vi anser att direktiven är för vagt skrivna och att de frågor som kamrat Hagberg tidigare har nämnt skulle ha varit klarare angivna i direktiven. Jag skall emellertid inte uppehålla

mig vid det problemet.

Jag skall beröra vår motion nr 470, vari bl. a. yrkas att företagshälsovården underställs landstingen och de landstingsfria kommunernas huvudmannaskap och att de anställda skall ha insyn och kontroll över verksamheten. Vidare har yrkats att utbildningen i arbetsmiljöfrågor väsentligen utökas och integreras i den ordinarie läkarutbildningen.

För att börja med yrkandet att landstinget eller kommunerna skall vara huvudman så är det ett upprepande av tidigare ställda krav. Huvudmannaskapet är en viktig och avgörande fråga vid bedrivande av en riktig företagshälsovård.

Beträffande organisationen och etableringen av företagshälsovården är det för närvarande så att de större företagen som regel anställer en företagsläkare på heltid och i förekommande fall en heltidsanställd skyddsingenjör. Dessa ingår som ledamöter nästan undantagslöst i skyddskommittén men ofta också i företagsnämnden. I regel bedrivs verksamheten under stark styrning av företagsledningen.

Genom sin direkta anställning hos arbetsköparen kommer företagsläkaren i en stark beroendeställning och kan inte agera på ett riktigt sätt. Han intar medvetet eller omedvetet en arbetsköparattityd. Vid skyddskommitténs sammanträden placerar han sig alltid på "rätt" sida, dvs. på den sida där arbetsköparrepresentanterna sitter. Samma sak gäller de heltidsanställda skyddsingenjörerna. Även om både företagsläkare och skyddsingenjörer, som tar privat anställning, från början har goda ambitioner och verkligen försöker åstadkomma förbättringar i hälsovårds- och arbetsmiljöfrågor, blir de snart varse vem det är som bestämmer. Det behöver bara röra sig om förslag till förändringar som för med sig ekonomiska konsekvenser av stor omfattning för att det skall bli stopp. Och det är alltid arbetsköparen som avgör och bedömer hur stora kostnaderna skall vara, inte företagsläkaren. Även om de föreslagna ändringarna är väl motiverade ur arbetsmiljö- och hälsosynpunkt och läkaren hävdar detta, så är det till sist arbetsköparen som avgör. Läkaren kan vara hur påstridig som helst och hävda sin uppfattning, han skall ändå finna att han inte har något avgörande i sin hand. Det behövs inte att läkare och skyddsingenjörer har så många tillspetsade diskussioner med arbetsköparna förrän dessa låter förstå hur företagshälsovård och arbetsskydd skall bedrivas – ur företagsekonomisk synpunkt.

De större företagen har också de största möjligheterna att bygga ut företagshälsovården på det sätt som jag här har beskrivit. Naturligt är att arbetsköparna försöker få läkarna att helt sluta upp på sin sida. I motionen 470 nämner vi just att företagen vänder sig till läkarkåren med påkostade annonser, där man gör reklam med höga löner, möjligheter till extrainkomster, hjälp med bostadsanskaffning m. m. Jag skall återge en sådan annons, som var införd i Dagens Nyheter den 25 januari i år. Det är alltså fråga om en platsannons som riktar sig till läkare. Det sägs inte så mycket om arbetet men desto mer om fritiden. Så här lyder annonsen:

"Kort om arbetet

Föreningen Hudiksvallsområdets företagshälsovårdscentral behöver två läkare till den nya centralen (tjänsterna är jämställda och läkarna bör helst representera olika specialiteter). Föreningen har nu 10 medlemsfö-

retag med 2 300 anställda, och under 1972 kommer föreningen att växa till 13 företag med ca 4 000 anställda. Så nog finns det arbete.

Litet om bostaden

Givetvis skall ni själva vara med och bestämma hur ni vill bo. Föreningen svarar för bostadsanskaffning. Ni har möjlighet att deltaga i utformningen av villor vid nybyggnation. Villorna kan endera hyras eller köpas.

Nu kommer vi till fritiden

Hudiksvall har inte mycket gemensamt med storstaden. De läkare och deras familjer som funderar på att svara på annonsen tycker det är roligare att promenera i skogen än att sitta i bilköer. Dom drar hellre på sig skidorna än dansskorna. Här är inga inval vid golfklubbarna. Och knappast några köer vid green. Vill man komma upp i fjällen, fiska eller bara vandra tar det ca 3 timmar med bil. Och det är inte tre timmar på övertrafikerade vägar. Här finns plats för den som vill röra på sig.

Till sist

Närmare upplysningar om tjänsterna lämnar dr Lars-Erik Lindberg, tel — — — och personalchef Bengt Lundgren tel — — —. Ansökan med meritförteckning och referenser samt uppgifter om tidigaste tillträdesdag tillsändes personalchefen, Hiab-Foco AB — — — Hudiksvall.”

Detta är endast ett exempel på hur det går till. Jag bara undrar när man från arbetsköparhåll börjar annonsera på detta sätt efter exempelvis plåtslagare, byggjobbare eller stuveriarbetare och med samma förmånserbjudanden. Jag är rädd att vi aldrig får uppleva det. Det troliga är att utvecklingen inom företagshälsovården i vad gäller nyetablering kommer att domineras av det privata näringslivet. Läkarna kommer helt naturligt att i första hand söka sig till det privata näringslivet efter sådana här erbjudanden och därefter stå som en överklass för sig jämfört med samhällsanställda läkare.

Det måste stå helt klart för var och en som närmare har varit i kontakt med företagshälsovården att anställningsförhållandet för företagsläkaren måste betraktas som en utomordentligt vital fråga. Man har att jämföra med anställning av samhället med en fri och obunden initiativkraft och ett anställningsförhållande som innebär en stark bindning till den högsta företagsledningen. För oss kommunister är valet inte svårt. Vi vet att en bindning av framtidens företagsläkare till arbetsköparna kommer att i ännu större utsträckning än hittills hämma en sund utveckling och en riktig inriktning av företagshälsovården. Företagshälsovård bedriven fristående från och helt oberoende av arbetsköparna måste vara det enda riktiga. Först då kan en företagsläkare ingripa och aktivt påverka arbetsmiljön exempelvis genom utdömande av olämpliga arbetsmetoder eller olämpliga arbetslokaler och stoppa arbeten med farliga produkter utan hänsynstagande till rent ekonomiska skäl.

Men jag skulle vilja se den privatanställda företagsläkare som skulle ha mod att exempelvis på Volvo förordas att man sänker takten vid löpande bandet med 30 procent även om han ansåg att det arbetsmedicinskt var mycket starkt motiverat, vilket jag också tror att det är. Vad de privatanställda företagsläkarna i stor utsträckning hitintills sysslat med är hälsoundersökningar och anställningsundersökningar samt sjukvårdande verksamhet. Den direkta arbetsmiljön — dvs. arbetsplatserna, arbetsmeto-

derna, löneformerna, ackordssystem av olika slag, trygghetsfrågor och mycket annat som direkt eller indirekt har betydelse för arbetsmiljön – har de endast sporadiskt varit i kontakt med och desto mindre påverkat.

Det som således skulle botas och hälsundersökas är arbetsmiljön, men den har nära nog helt utelämnats. Insatser för att eliminera buller, drag, avgaser och olämpliga arbetsmetoder, för att rätt anpassa den fysiska belastningen, för att minska stress och jäkt har inte gjorts i någon större omfattning. Vissa företag har på senare tid funnit att det är lämpligt att slopa ackordslön och har övergått till timlöner eller månadslöner, vilket måste hälsas med tillfredsställelse under förutsättning att det inte har betytt ekonomiska eftergifter, för då är det ju inte någon större glädje med det. Men här hörs genast ett klagoskri från SAF:s högkvarter. I ett av de senaste numren av Arbetsgivaren har man basunerat ut att hos de företag som övergått till rena tidlöner har kapaciteten sjunkit med 25–30 procent.

SAF vill ha moroten tillbaka. Att den tidigare ackordstakten kanske varit omänsklig och rent av skadlig för jobbarna har över huvud taget inte nämnts från SAF:s sida. Det fruktansvärda är, som SAF ser det, att kapaciteten har gått ner och därmed också profiten.

Vi hyser inga stora förhoppningar om att attityden hos arbetsköparna skall förändras till det bättre. Så länge profiten är drivkraften kommer det också att köpslås med arbetarnas skydd mot ohälsa, olycksfall och yrkessjukdomar. Ett sätt för arbetarna att bättre skydda sig är att samhället övertar huvudmannaskapet för företagshälsovården, med insyn och kontroll från arbetarnas sida.

Hur arbetarna vill ha det när det gäller företagshälsovårdens huvudmannaskap framgår klart av en enkätundersökning bland aktiva arbetare i Göteborg. Undersökningen företogs i slutet av förra året och gjordes bland människor som kommit till arbetsmiljödiskussioner anordnade som offentliga möten av vpk i Göteborg. Det delades då ut formulär till 402 personer, som fyllde i svar på frågan huruvida de ville ha arbetsköparen som huvudman, om samhället skulle vara huvudman eller om ansvaret skulle vara delat. Av de 402 tillfrågade ansåg 367 att samhället skall vara huvudman, 32 ansåg att arbetsköparen skall vara huvudman och 3 ansåg att ansvaret skall vara delat. Detta är väl siffror som ger klart besked. Och då är att märka att de som uttalade sig var de mest aktiva och medvetna, de som verkligen sysslar med dessa frågor. Jag tycker att det är sådan expertis man skall lyssna på i första hand, när man sysslar med dessa frågor.

Beträffande läkarutbildningen har vpk föreslagit att utbildningen i arbetsmiljöfrågor skall väsentligt utökas och integreras med den ordinarie läkarutbildningen. Vi har ansett det vara av största vikt att läkarutbildningen utökas med ingående utbildning i arbetsmiljöfrågor. Det är inte bara företagsläkarna som behöver denna utbildning. Varje läkare, oavsett om han är privat eller samhälleligt verksam, ställs allt oftare inför det faktum att de sökande har skadats av sin arbetsmiljö på ett eller annat sätt. Därför är det nödvändigt att läkarna har goda kunskaper om arbetsmiljön och dess problem.

Enligt 1971 års riksdagsbeslut skall årligen ca 45 företagsläkare, 50

skyddsingenjörer och 60 sjuksköterskor utbildas i företagshälsovård vid arbetsmedicinska institutet. Det måste dock starkt ifrågasättas om arbetsmedicinska institutet är den rätta läroanstalten för företagsläkare och skyddsingenjörer. Detta institut har en alltför stark bindning till SAF och är enligt min mening inte en lämplig läroanstalt för så betydelsefulla funktioner i samhället som företagsläkare och skyddsingenjörer fullgör.

Bakgrunden till denna misstro mot arbetsmedicinska institutet är det sätt på vilket institutet kom till och vem som då var så angelägen om dess tillkomst. Jag vill här återge en beskrivning av detta ur senaste numret av tidningen *Folket i Bild—Kulturfront*. Vad jag nu citerar återfinns på s. 9 i nämnda tidning under rubriken SAF-läkare på statliga institut.

”När Arbetsmedicinska Institutet kom till var det SAF som kläckte idén. SAF ville ha ännu fler experter. Dom ville ha ett ännu fastare grepp om utvecklingen.

Socialstyrelsen lät göra en utredning. I utredningen satt SAF:s professor Gideon Gerhardsson. Och det var han som gjorde jobbet. Det var han som gjorde utredningen.

När utredningen var klar såg Gerhardsson till att Sven Forssman som var hans chef på SAF blev överdirektör för Arbetsmedicinska Institutet. Och Forssman svarade med att utnämna Gerhardsson till chef för institutets tekniska avdelning. Så kom det sig att statens Arbetsmedicinska Institut blev en skapelse av SAF. — — —

Gerhardsson var så öppet fräck att han behöll sin tjänst på SAF:s medicinska avdelning samtidigt som han jobbade på Arbetsmedicinska Institutet.

Så blev Arbetsmedicinska Institutet vad det blev. Många arbetare och skyddsombud hade fått höra att nu skulle staten äntligen skaffa ett opartiskt centrum för forskning i skyddsfrågor.”

Bakgrunden till detta instituts tillkomst som den har beskrivits i *Folket i Bild—Kulturfront* är såvitt jag kunnat finna helt korrekt. Att förtroendet för detta institut som utbildningsanstalt för företagsläkare och skyddsingenjörer är helt obefintligt bland dem som känner till dessa förhållanden torde stå tämligen klart för alla.

Socialministern borde nog se sig om efter någon mera lämplig och framför allt mera objektiv läroanstalt, om det skall kunna skapas förtroende för de människor som skall fungera som företagsläkare och skyddsingenjörer. Vpk har ställt förslag som om de hade tillgodosetts löst läroanstaltsfrågan och utbildningsfrågorna.

Herr talman! Jag skall avsluta med att säga några ord till herr Norrby i Åkersberga som här har målat en verkligt vacker tavla. Tyvärr måste jag göra honom ledsen genom att säga att den tavlan inte går att sälja på Blasieholmen. Jag tror inte att det går ens i de medelstora privata företagen.

När det gäller företagsnämnderna och huvudmannaskapet, som herr Norrby i Åkersberga också talade om, måste jag ifrågasätta vad han egentligen menar. Det finns så många små företag som givetvis skall ha företagshälsovård i framtiden, men när det gäller exempelvis alla åkerier spridda runt om i landet är det en omöjlighet att följa den linje som herr Norrby här har förespråkat. Det är emellertid inte bara därför det är

olämpligt att göra företagsnämnderna till huvudmän för företagshälsovården. Vad är företagsnämnden i dag? Jo, det är ett organ där man sätter sig ned och pratar med varandra men där man inte har någon som helst beslutanderätt. För att kunna följa den linje som herr Norrby här har förespråkats krävs det att företagsnämndens struktur ändras i grunden; där måste införas beslutanderätt, och man måste göra det möjligt för alla att där vara med och bestämma. I så fall skulle jag kunna tänka mig att stödja förslaget, men inte förr.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Arbetsmiljön har inte bara en teknisk och medicinsk sida. Den innefattar hela den sociala omgivning som människan är verksam i.

Situationen är den – det har vi hört tidigare i debatten – att de flesta arbetsmiljöer är eftersatta. Det gäller i särskilt hög grad arbetsplatser där man har tungt och smutsigt jobb. Alltför många människor upplever fysiska risker i sitt arbete. Det finns undersökningar som pekar på att fyra av fem arbetare uppfattar sin arbetsplats som hälsovådlig eller direkt farlig. För många människor har arbetet blivit ett nödvändigt ont, någonting likgiltigt eller någonting man måste stå ut med. Arbetet har då endast blivit ett medel att skaffa sig något annat: lön och fritid. Hela sin livstillfredsställelse får man utanför arbetet.

Det kan vara frestande att lösa dessa problem med enbart kortare arbetstid och ekonomisk kompensation. Men vi menar att ett sådant synsätt inte kan accepteras. Däremot vill jag ställa mig främmande och avvisande till de tankar som tidigare förts fram här, då man säger att de här kostnaderna borde bäras av arbetstagarna. Enligt mitt sätt att se måste det vara hela produktionen och samhället som skall bära kostnaderna för en bättre arbetsmiljö. Dessutom lär en bättre arbetsmiljö vara mycket produktionsbefrämjande. Lösningen måste ligga i att omvandla arbetslivet, och i den omvandlingen – och då kommer vi in på den andra sidan av arbetsmiljön – finns också en demokratisk dimension.

Otrivseln kan ju också förstärkas genom den motsats som råder mellan det demokratiska synsätt som utbildningen och vår skola vill ge och den verklighet som ofta möter på arbetsplatserna. Inte minst den unga generationen har upplevt detta, och jag tror att det är en av orsakerna till att många företag i främst tillverkningsindustrin har svårt att locka till sig ny arbetskraft. Man kan inte erbjuda en god arbetsmiljö och tycks inte heller söka tillvarata människors vilja till ansvarstagande och medinflytande. Att ha åsikter men inte få vara med att förändra, att se och uppleva problemen utan att få vara med och lösa dem föder passivitet och otrivsel. Det gäller att kunna påverka och utforma sin egen arbetsplats så att den ger trygghet och arbetsglädje – som i sig har ett egenvärde.

Men inte bara i tillverkningsindustrin finns de här problemen. Kontorsarbetaren, snabbköpskassörskan, polismanen och sjukvårdaren som ständigt utsätts för press, obekväma arbetsställningar, fysiska skaderisker och psykiska ansträngningar känner också dessa problem som sina egna. Att begränsa skaderiskerna, att få ett effektivt skyddsarbete, att få ett ökat inflytande över den egna arbetssituationen, som då är ägnad att

förbättra arbetsförhållandena, måste ses som ett viktigt led i arbetet för en god miljö.

Vi må fatta aldrig så visa och kloka beslut i det här huset. Ändå kvarstår det faktum att när det gäller att omsätta dessa anvisningar och beslut i praktiskt handlande finns det så mycket olikheter och så många hänsyn att ta att vi inte kan nöja oss med beslut på s. k. hög nivå. Den praktiska tillämpningen måste utformas av den som berörs av beslutet. Och det är där som kravet på arbetsdemokrati blir en del och en viktig del i en god arbetsmiljö, då människor får inflytande över det de dagligen upplever och det som utgör en central del av deras liv.

Där har vi den lokala förhandlingsrätten — att de anställda får vidgade befogenheter och även möjligheter att besluta i de här frågorna.

Att låta företagshälsovården komma under företagsnämndernas huvudmannaskap skulle ge de anställda ett helt annat inflytande och medbestämmande över hälso- och sjukvården på den egna arbetsplatsen. Det kan inte vara så svårt som herr Nilsson i Växjö försöker göra gällande att klara av samarbete och inflytande. Även här måste det vara fråga om att vilja. Nu kan man väl förvänta sig att arbetsmiljöutredningen kommer att ge förslag i den riktningen, men det hade ändå varit angeläget att riksdagen hade uttalat att vi förväntar oss ett sådant resultat.

Herr talman! Det finns massor av kunnande och intresse bland de anställda som det gäller att frigöra och utveckla. Det kommer att vara befrämjande både för att nå målet med en bättre arbetsmiljö och för att tillgodose kravet på en effektivare produktion. Jag tror dessutom att det kommer att vara en förutsättning för att nå dessa mål.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag förbisåg i mitt anförande att yrka bifall till reservationerna 5 och 8 och det vill jag härmed ha gjort.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat.
Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 143
Nej — 138
Avstår — 1

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Arbetsmiljön

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 143
Nej — 138
Avstår — 1

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 267
Nej — 13
Avstår — 2

Punkten D

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den

förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten D röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Hamrin och Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	237
Nej	—	40
Avstår	—	4

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	265
Nej	—	13
Avstår	—	4

Punkten F

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herrar Hamrin och Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten F röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herrar Hamrin och Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 236
Nej — 43
Avstår — 2

Punkten G

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åkerlind begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten G röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åkerlind begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 239
Nej — 35
Avstår — 7

Punkten H

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Hagberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 9 punkten H röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Hagberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 265
Nej — 13
Avstår — 4

Punkterna I--L

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Arbetsmiljön

Fredagen den
28 april 1972

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

§ 6 Utbyggnad av hälsovård och sjukvård, m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 12 i anledning av motioner om utbyggnad av hälsovård och sjukvård, m. m.

I detta betänkande behandlades

1) motionen 1972:328 av herrar Enlund (fp) och Enskog (fp),

2) motionen 1972:334 av herr Helén m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

a) att en parlamentarisk utredning med representation för huvudmännen tillsattes med uppgift att framlägga ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvård samt närliggande uppgifter inom socialvården enligt principer som angetts i motionen,

b) att åtgärder vidtogs för genomförande av en systematiserad uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården enligt vad i motionen angetts,

c) att särskilda projektgrupper tillsattes för att utarbeta långsiktiga planer inom den förebyggande hälsovården i enlighet med vad som anförts i motionen,

d) att förslag framlades om höjning av försäkringskassans ersättning för vård hos privatläkare,

e) att organisatoriska modeller som medgav upprätthållande av en bättre vårdkontinuitet utarbetades,

3) motionen 1972:1032 av herr Werner i Malmö m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk kommitté med uppgift att undersöka verkningarna av sjukronorsreformen.

Utskottet hemställde

A. beträffande en utredning om företeelser som orsakar sjukdomar att riksdagen skulle avslå motionen 1972:328,

B. beträffande en parlamentarisk utredning om ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program att riksdagen skulle avslå motionen 1972:334, såvitt nu var i fråga,

C. beträffande tillsättande av projektgrupper för långsiktig planering inom den förebyggande hälsovården att riksdagen skulle avslå motionen 1972:334, såvitt nu var i fråga,

D. beträffande höjning av ersättningen för privatläkarvård att riksdagen skulle avslå motionen 1972:334, såvitt nu var i fråga,

E. beträffande uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården och organisatoriska modeller för vårdkontinuitet att riksdagen skulle avslå motionen 1972:334, såvitt nu var i fråga,

F. beträffande en parlamentarisk utredning om verkningarna av den s. k. sjukronorsreformen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1032.

Fredagen den
28 april 1972

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

1. beträffande en parlamentarisk utredning om ett hälso- och sjukvårdspolitiskt program av herrar Carlshamre (m), Hyltander (fp), Åkerlind (m) och Romanus (fp), som ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:334, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t begärde att en parlamentarisk utredning med representation för huvudmännen tillsattes med uppgift att framlägga ett program för den fortsatta utbyggnaden av hälso- och sjukvård samt närliggande uppgifter inom socialvården enligt principer som angetts i motionen.

2. beträffande tillsättande av projektgrupper för långsiktig planering inom den förebyggande hälsovården av herrar Hyltander (fp) och Romanus (fp), som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:334, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t begärde att särskilda projektgrupper tillsattes för att utarbeta långsiktiga planer inom den förebyggande hälsovården,

3. beträffande uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården och organisatoriska modeller för vårdkontinuitet av herrar Carlshamre (m), Hyltander (fp), Åkerlind (m) och Romanus (fp), som ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:334, såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t begärde

1. att åtgärder vidtogs för genomförande av en systematiserad uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården,

2. att organisatoriska modeller som medgav upprätthållande av en bättre vårdkontinuitet utarbetades,

4. beträffande en parlamentarisk utredning om verkningarna av den s. k. sjukronorsreformen av herrar Carlshamre (m), Hyltander (fp), Åkerlind (m) och Romanus (fp), som ansett att utskottet under F bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1032 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk kommitté med uppgift att undersöka verkningarna av sjukronorsreformen.

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! Som anføres i reservationen 1 till socialutskottets betänkande nr 12 anser vi att en parlamentarisk utredning bör tillsättas för att utforma ett program för den framtida hälso- och sjukvården.

Vi vet alla att behoven av sjukvård tycks öka på praktiskt taget alla områden samtidigt som de ekonomiska ramarna inte tål mycket högre belastning. Det gör att man, innan det är för sent, bör finna vägar att utnyttja resurserna på ett sådant sätt att bästa resultat på sikt uppnås. Kanske en större satsning på förebyggande vård är den bästa vägen. Det är många frågor som här måste vägas in i bedömningen, men vad det gäller är att skapa en fastare grund för planering och beslutsfattande på sjukvårdsområdet. Vi har sett för mycket av nedlagda sjukhusprojekt,

Fredagen den
28 april 1972

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

vårdavdelningar utan personal och långa vårdköer för att nonchalera dessa frågor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1.

I reservationen 3, som jag också ber att få yrka bifall till, begärs åtgärder för upprätthållande av en bättre vårdkontinuitet samt åtgärder för en systematiserad uppföljning av kvalitetskontroll inom eftervården. Dessa betydelsefulla delar i sjukvården tycks genom sjukronorsreformens införande ha blivit kraftigt försämrade, och det finns all anledning att försöka få en bättre tingens ordning på dessa områden.

I reservationen 4 begär vi en parlamentarisk utredning om verkningarna av sjukronorsreformen. Det har nu gått så pass lång tid sedan reformen infördes att det kan vara lämpligt att analysera verkningarna och undersöka vad som kan göras för att motverka eventuellt negativa verkningar i olika avseenden. Framför allt väntetiderna för att erhålla sjukvård tycks under senare tid ha ökat trots att resurserna byggts ut. Det finns all anledning att undersöka vilken roll sjukronorsreformen kan spela i det avseendet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall också till reservationen 4.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Debatten om vår sjukvård har pågått i åtskilliga år för att inte säga i flera decennier, men den har delvis ändrat karaktär. Tidigare hade vi bekymmer med personaltillgången; vi hade brist på sjuksköterskor, brist på sjukvårdsbiträden och brist på läkare.

Under senare år har man — kanske mycket tack vare oppositionen, som skjutit på för att få ökad utbildning av läkare — sett en ljusning på personalfronten. Vi ser fram emot en balans då det gäller antalet läkare vid mitten av detta decennium.

Men debatten om vår sjukvård pågår alltjämt, även om den som sagt har ändrat karaktär. Vi resonerar kanske nu mera om organisationen. Vi vet, som herr Åkerlind också betonade, att resurserna är begränsade. Vi vet att vi genom ökade resurser till forskning och även på annat sätt får allt större möjligheter att hjälpa människor. Frågan gäller hur mycket vi skall satsa på sjukvård. Hur skall organisationen byggas upp? Vem skall prioritera de vårdformer som är nödvändiga? Detta är ett allvarligt problem. Det pågår sjukvårdsplanering runt om i vårt land. Landstingen håller på med sina hälso- och sjukvårdsplaner. Man gör i det fallet så gott man kan, och man utgår från det läge som råder och de direktiv som man har fått för att tillgodose sjukvården. Men prioriteringen är icke landstingets uppgift; den måste ligga högre upp. Det är Sveriges riksdag som på något sätt skall ta ställning till målsättningen.

Jag har, herr talman, många gånger varit inne på dessa tankegångar. Allteftersom åren går blir jag mer och mer övertygad om att jag har rätt. Jag ser att man tar upp de här frågorna på olika håll. Jag har i en debatt ganska nyligen påpekat att den senaste skriften i det här fallet var en reseberättelse från sex experter "Sjukvård på 80-talet. Hur och hur

mycket?" Jag skall inte på nytt citera ur den annat än slutorden i deras rapport. Med spärrad stil slutar reseberättelsen på följande sätt: *"De alltid alltför stora kraven och de alltid alltför begränsade resurserna tvingar fram frågorna: Utnyttjar vi våra resurser effektivt? Satsar vi tillräckligt på hälso- och sjukvård? Har vi den hälso- och sjukvård vi förtjänar?"*

Jag tror att de frågorna måste besvaras, och de måste besvaras av en parlamentarisk kommitté, sammansatt så att experter och forskare och sjukvårdens huvudmän får möjlighet att där samverka med dem som ändå till sist måste ta ansvaret för hur målsättningen för vår sjukvård i stort skall utformas.

De här tankegångarna återkommer – för vilken gång i ordningen har jag slutat att räkna på, därför att folkpartiet har fört fram dem år efter år. Någon i utskottet kan ställa frågan: Varför vara så envis? Men när man tror och vet att man har rätt och när man får belägg för det undan för undan, fullföljer man naturligtvis tankegångarna även om de skulle avvisas av en majoritet i utskottet och i riksdagen.

I den partimotion från folkpartiet som på nytt tar upp de här frågorna har vi också resonerat om en långsiktig planering inom den förebyggande hälsovården. Vi vet genom utskottets skrivning att en hel del är på gång i de olika frågor som vi har tagit upp. Vi vet det därför att det är mycket ordentligt redovisat i utskottsbetänkandet – även reciten – och summerar man ihop allt som pågår, inställer sig ögonblickligen den reflexionen, att här måste någonting göras för att samordna alla dessa funderingar på olika håll.

Detta är vad vi har sagt om den övergripande målsättningen för sjukvården, om projektgrupper för långsiktig planering inom den förebyggande hälsovården, om uppföljning och kvalitetskontroll inom eftervården och krav på organisatoriska modeller för vårdkontinuitet, och beträffande en parlamentarisk utredning om verkningarna av den s. k. sjukvårdsreformen. Vi – i varje fall de av oss som sysslar med sjukvårdsplanerna och sjukvårdsarbetet på landstingsplanet – vet att det här föreligger bekymmer. Dessa gäller kontinuiteten i sjukvården, patienternas berättigade önskemål att inte bara få den kontakt som det skrivits så mycket om på sistone för att de inte skall känna sig som kollin utan också få kontakt med den läkare som de är vana att anlita. Det gäller att få en kontinuitet i vårdarbetet.

Vi vet också att sjukvårdsreformen var och säkerligen fortfarande är riktig. Man kan sätta ett frågetecken för hur länge sjuan skall stå kvar, men det är en sak som inte hör till ämnet för dagen. Den förde också med sig vissa problem och dessa är som utskottet säger observerade av socialstyrelsen och dess organ. Men även de frågorna bör kunna utvärderas i en övergripande utredning; de organ som socialstyrelsen här har tillsatt – en delegation, vilken sedan utsett en arbetsgrupp – är som jag tidigare har sagt inte så sammansatta och så utformade, att de kan ta det ansvar det här gäller.

Jag skall, herr talman, den här gången inskränka mig till det korta konstaterande som jag redan har gjort; jag kommer troligen även i fortsättningen – om jag får tillfälle därtill – att ta upp sjukvårdsfrågorna, som ju angår patienter, sjukvårdshuvudmän och oss politiker så intimt,

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.

eftersom det är så många frågetecken i de här sammanhangen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de fyra reservationer som är knutna till socialutskottets betänkande nr 12.

I detta anförande instämde herr Hylander (fp).

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Några ord närmast om sjukronorsreformen, vars verkningar utskottsmajoriteten inte vill vara med om att utreda.

Det är märkligt att utskottet inte med ett enda ord erkänner någon anledning till oro. Man förtiger helt de uppenbara svårigheter som den allmänna sjukvården brottas med i dag, svårigheter som det finns anledning att sätta i samband med reformens konstruktion. Jag liksom övriga talare tänker särskilt på de långa väntetiderna, det ofria läkarvalet, som inte bara gör att man inte får den läkare man vill ha utan också att man inte ens får behålla den läkare man har fått. Vårdkontinuiteten är alltså bruten.

Utskottsmajoriteten hänvisar till de 400 läkartjänster som har tillkommit de senaste åren och att ett utredningsförslag syftar till att ge sjukvårdshuvudmännen ökade möjligheter att välja sådana lösningar av den öppna vårdens organisation som passar skiftande lokala förhållanden samt till att en proposition härom kan väntas. För övrigt hakar man upp resonemanget på socialministerns interpellationssvar i november i fjol då han bl. a. sade, att det var en väntad effekt att tillströmningen till den öppna vården skulle öka och därmed avlasta den mera kostnadskrävande sjukhusvården. Till slut hänvisar man till, som så ofta, att socialministern i interpellationssvaret framhåller att "resultaten i olika avseenden av reformen fortlöpande följs inom socialdepartementet, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket och Landstingsförbundet".

Hade det inte varit klokt om utskottet tagit del av de resultat man noterat i det här "följandet" från socialdepartementet, socialstyrelsen och riksförsäkringsverket? Då hade man nog fått ganska alarmerande uppgifter.

Jag måste få ge några groteska exempel på väntetider från skilda håll i Sverige. I *Boden*, för att börja långt norrut, är väntetiden på hudkliniken 6 månader och på ortopedien 1 1/2 år. I *Eskilstuna* är väntetiden på ortopedien 2 år och på kvinnokliniken 1 år. — Man får hoppas att det inte gäller förlösningssavdelningen. — I *Jönköping* är väntetiden på kirurgen okänd men 700 patienter väntar. På öronavdelningen är väntetiden maximalt 1 år och på ögon flera år. På kvinnokliniken i *Kalmar* är väntetiden också 1 år. I *Linköping* är den på ögonavdelningen 1 år och på ortopedien upp till 1 år. I *Malmö* är det en väntetid på kirurgen av drygt 5 månader. Enklare operationer, t. ex. åderbräck, får man vänta på 4–5 år. Väntetiden till avdelningen för plastikkirurgi är 15 månader. I *Växjö* är väntetiden på öronavdelningen upp till 2 år och till kirurgi och medicin 9 månader. Osv. Är inte det siffror som borde ge de ansvariga anledning att verkligen se efter vad det här beror på, och hur man skall reparera läget inom rimlig tid?

De siffror vi presenterar i den motion som ligger till grund för

reservationen 4 är hämtade från Sveriges läkarförbund. Siffrorna ger vid handen att det på ett år har blivit en ökning av väntetiden på landstingssjukhusen med 50 procent medan ökningen tidigare normalt var 10 procent. På provinsialläkarmottagningarna är det en ökning av väntetidens längd med 60 procent på ett år medan den normala ökningen är 25 à 30 procent.

Från skolhälsovården rapporteras att ett ökat antal elever blir utan hälsovård. Provinsialläkarna har inte tid längre. De kan inte pressa in skolhälsovården i sitt arbetsprogram — i varje fall gäller det på flera håll. Konsultläkare från sjukhussidan har efter schemaläggningen inte heller fått tid över för den här verksamheten. Samma dilemma är det på ålderdomshem, konvalescenthem och liknande. Likaså på ungdoms- och barninstitutioner där det ofta kan behövas psykiatriska insatser.

Privatpraktiserande läkare skulle kunna rycka in här och göra en insats. Det är väl bl. a. detta den nämnda utredningen har i tankarna när man säger att sjukvårdshuvudmännen skall få ökade möjligheter att lösa de organisatoriska problemen efter de lokala förhållandena. Men nu har man märkt en väsentlig ökning av patientklientelet också hos privatläkarna. Säkert beror det på att många tvingas lämna de allmänna sjukhusköerna och ställa sig i kö hos de privata läkarna. Den "självstympande kön" är ett faktum. Många menar att det inte lönar sig att stå i en så lång kö, utan man får söka andra möjligheter. Är det förhållandet, så har reformen verkligen förlorat sin nimbus av jämlikhetsreform, för det här drabbar ju inte särskilt de förmögna. De sjuka människor som tvingas söka sig till privatpraktiker är ju de som står längst bak i kön.

Det fria läkarvalet och vårdkontinuiteten är viktiga saker, som tidigare framhållits. Socialministern menade att det fria läkarvalet skulle kunna fungera också i det nya systemet. Jag måste, herr talman, få citera ett uttalande av socialminister Aspling i riksdagen i december 1969, som onekligen ter sig naivt, med den vetskap vi har om läget i dag:

"Nu säger man i stället att det inte skulle gå att söka en viss läkare på sjukhuset efter den 1 januari 1970. Jag kan inte inse att det bör bli svårare än nu. Skillnaden är ju att patientavgiften skall betalas utanför doktors dörr, inte innanför. Att denna skillnad skulle ställa sjukhusorganisationen på huvudet är svårt att tro — för så vitt inte urvalet av patienter nu sker på andra grunder än rent medicinska. I så fall bör det bli en förändring. Den kan man då beklaga eller glädjas åt, alltefter personliga värderingar."

Att fixera skillnaden till något så otroligt enkelt som att det är fråga om att betala utanför eller innanför dörren är ju nästan härresande. I det fria läkarvalet ligger ett psykologiskt värde som är mycket väsentligt. Tilltron till läkaren betyder mycket för sjukdomens botande, kan man lugnt påstå. Vårdkontinuiteten är alltså ytterst viktig. Läkarna får därigenom god personkännedom och har sjukdomsbilden klar för sig utan att alltid behöva läsa journalerna.

Socialministern fortsätter: "Den totala efterfrågan på öppenvård kan knappast öka nämnvärt som en följd av reformen. Patienter med banalare krämpor får faktiskt själva betala litet mera efter den 1 januari än före." Banalare krämpor! Vem vet om han har banala krämpor? Man råkar

Fredagen den
28 april 1972

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

komma i slutet på kön och får antingen stå kvar eller söka sig till privatpraktikerna och där också vidkännas en avsevärt högre kostnad. "Patienter med mera omfattande vårdbehov kommer förhoppningsvis" — fortsätter socialministern — "redan nu till doktorn. Skulle någon sådan patient ha känt sig hindrad att söka läkare av ekonomiska skäl, blir reformen också här en vinning." Det blir en mycket tvivelaktig vinning. Och som sagt någon jämlikhetsreform har det sannerligen inte blivit.

Det har visat sig omöjligt för patienten att få behålla samme läkare eftersom läkarnas arbetstid har drastiskt förkortats. I det här sammanhanget skall sägas att läkarna gör vad de kan för att upprätthålla vårdkontinuiteten, men det går helt enkelt inte. Det fria läkarvalet har de facto försvunnit från sjukhusen, och därmed också vårdkontinuiteten. Därtill kan läggas att en av sjukronorsreformens konsekvenser blivit att balansen mellan läkarna rubbats och kommer att förskjutas än mera. Sedan totalavlönning införts har läkarna börjat söka sig från de tunga specialiteterna kirurgi, röntgendiagnostik och anesthesiologi. Redan lär röntgendiagnostiken runt om i landet vara i allvarlig fara.

Nog finns det anledning att utreda de här verkningarna när det är så illa ställt för många människor. Det behövs en parlamentarisk utredning där också läkarsakkunskapen får komma till sin rätt, för det är ju allmänt omvittnat att den här reformen har kommit till världen utan att läkarna tillräckligt fått komma till tals.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1, 3 och 4.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag tror att vi kan göra denna debatt relativt kort. Vi hade precis samma fråga uppe till behandling den 4 november förra året, och även om vi då kanske inte hade en lång debatt gick vi igenom den problematik det här rör sig om. Kammararens ledamöter kan få en god bild av allt det som håller på att hända inom hälso- och sjukvården i vårt land genom att läsa utskottsbetänkandet, inte minst vad som anförs i reciten. Det pågår utredningar på olika plan.

Jag sade förra året, och vill nu upprepa, att detta framför allt är en fråga för landstingen som sjukvårdens huvudmän. Det är framför allt de som skall vara engagerade i denna debatt. Det är också de som med hjälp av landstingsskatten svarar för den andra sidan av problematiken, nämligen kostnadssidan. Vi har ju genom lagstiftning i stort sett överlåtit åt landstingen att sköta dessa ting.

Jag vill inte med detta ha sagt att regering och riksdag inte har något ansvar i sammanhanget. Vi har självfallet ett övergripande ansvar för hälso- och sjukvården i vårt land, och till den ändan har vi ju också ett centralt ämbetsverk, nämligen socialstyrelsen.

Det förekommer på varje plan och i varje fråga som reservanterna nämner utredningar och översikter, där man försöker ta reda på vad som hänt och vad som är på gång inom detta område. Majoritetens och reservanternas uppfattningar skiljer sig inte i fråga om målsättningen, nämligen en effektiv sjukvård, som skall sättas in på rätt nivå. Våra uppfattningar skiljer sig inte heller, i varje fall såvitt jag kan se, i den stora

frågan om överflyttningen från den slutna vården till den öppna vården, ett spörsmål som vi har diskuterat under flera år. Sjukronorsreformen var ju ett uttryck för denna strävan.

Herr talman! Jag vill säga några ord om sjukronorsreformen. Både herr Åkerlind och herr Werner i Malmö målade upp en mycket mörk bild. Jag tror att man ganska starkt kan understryka vad socialministern har sagt i detta avseende — det är i själva verket en fråga om var läkarbesöket skall betalas och vem som skall göra det. I övrigt gäller det ju sjukvårdens organisation, och denna kan såvitt jag förstår läggas upp efter precis samma grunder vare sig man tillämpar den ena eller den andra betalningsformen.

”Sjukronorsreformen” var alltså en jämlikhetsreform genom vilken man ville ge människor möjligheter att till ett relativt billigt pris få en ordentlig öppen sjukvård. Utöver detta hade man målsättningen att flytta över sjuk- och hälsovården från den slutna till den öppna vården.

Det talas i detta sammanhang rätt mycket om de privatpraktiserande läkarnas roll. Jag har självfallet där en helt annan uppfattning än herr Werner och herr Åkerlind. Om vi skall få någon ordning på den här punkten, måste vi föra över sjukronorsreformen till att gälla även de privatpraktiserande läkarna. Först då får vi ett översiktligt system. Det pågår ju också undersökningar för att komma fram på den vägen.

I oktober förra året besvarade landstingsrådet Bertil Göransson i Malmöhus läns landsting en interpellation av herr John Johnsson i Blentarp om sjukronorsreformens verkningar. Av det svaret framgår att den tidigare ökningen av anspråken på sjukvård har fortsatt men att man inte kunnat finna någon ökning just på grund av sjukronorsreformen. Nu kan man säga, att om en reform verkar så att människor som tidigare inte har sökt sig till läkare även om de behövt det börjar efterfråga sjukvård, är det en riktig utveckling. Den skall mötas med flera läkare, och det är vi i full färd med att få här i landet. Den stora bristen under lång tid har varit att läkarutbildningen haft för liten omfattning, men nu har vi fått en annan ordning. Vi kommer att få fler och fler läkare, och alla är medvetna om att vi behöver det.

Herr talman! Jag skall sluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets hemställan, bakom vilken står socialdemokraterna och centerpartisterna i utskottet.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv talade om landstingens kostnader och att det är viktigt att pressa ned dem. Men då bör det i sanningens namn också sägas att sjukronorsreformen har gjort sjukvården avsevärt dyrare för landstingen än den var tidigare.

Den bild som vi målar må vara mörk, men att den bygger på fakta kan man inte komma ifrån. Jag erkänner att uppgifterna är ”mörka”, men just därför måste de fram. Det är dessa uppgifter som motiverar förslaget i reservationen 4 om den begärda utredningen av sjukronorsreformen. Hur den reformen i dag skall kunna vara en jämlikhetsreform är verkligen svårt att se. Vad som gallrar människorna är placeringen i sjukhusköen — de som står långt bak i kön får gå till privatpraktikerna. Det sker på det

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

sättet ett godtyckligt urval, som inte alls har att göra med vars och ens behov av vård eller ekonomiska resurser. Vården blir ju avsevärt dyrare för dem som söker privatläkare för att få den hjälp de behöver.

Herr Svensson kommenterade inte alls socialministerns optimistiska tongångar från 1969, då denne klart framhöll att det även med det nya systemet skulle vara möjligt att söka en viss läkare på sjukhuset och att det inte skulle bli någon större anhopning i vårdköerna. Detta har ju slagit helt slint.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv valde att i sitt anförande gå helt vid sidan av det för mig väsentliga, nämligen en central utredning om hur vi skall handha våra resurser i fortsättningen. Jag kan säga att vi är ense om mycket. Vi är ense om en satsning på den öppna vården, en satsning på långtidsvården och en satsning på mentalsjukvården. Men det räcker inte med det. Vi kan inte heller skyffla över ärendet på sjukvårdens huvudmän och säga att ni har ansvaret för detta. Det får ni klara i fortsättningen!

Jag kan ta som exempel att sjukronorsreformen bestämdes av Sveriges riksdag, och man kan då fråga sig varför vi i fortsättningen inte skulle intressera oss för hur den reformen utföll och vad som kommer fram av den. Man kan också fråga sig: Varför har utredningen rörande de privatpraktiserande läkarna ännu inte slutförts, eftersom man när vi antog reformen ganska klart sade att det bara var en tidsfråga innan den saken skulle vara klar. Det finns många sådana frågetecken.

Visst är det riktigt — det påpekade också jag — att vi snart skall ha balans på läkare inom sjukvården. Herr Svensson i Kungälv var kanske i det fallet så försiktig att han inte närmare analyserade varför det dröjt så länge tills vi får denna balans. Han påpekade bara att det har dröjt beroende på bristande utbildning.

Även om sjukvårdens huvudmän — och gärna även socialstyrelsen som ett centralt organ — gör vad de kan, tror jag som sagt att den samordning som vi måste få till stånd i sjukvårdsfrågorna inte kan komma till på annat sätt än att politikerna tillsammans med experter och sjukvårdens huvudmän tar sitt ansvar för hur vi skall satsa i fortsättningen. Det får icke bli så att varje landsting ordnar det för sig och satsar på olika sätt i de specialiteter som undan för undan dyker upp.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det är självklart att vi har rätt att diskutera sjukronorsreformen i denna kammare och att vi som riksdagsledamöter har skyldighet att intressera oss för hur det går med den i framtiden. Nu följs ju frågan upp inom socialdepartementet, inom socialstyrelsen, inom riksförsäkringsverket och inom Landstingsförbundet. Det pågår alltså en kontinuerlig uppföljning. Vad en parlamentarisk utredning skulle kunna ha för uppgift just nu har jag svårt att förstå.

Vi får ofta i denna kammare framhålla att utredningar pågår och hindra nya. Om vi från socialdemokratin inte höll emot, skulle vi kanske få ytterligare ett par hundra utredningar i detta land. Vi måste hålla emot

för att det inte skall svämma över. Men det är självklart att man, när man behöver en utredning, skall tillsätta den. Men frågan i dag gäller: Vi har utredningar på punkt efter punkt — och det gäller inte bara de enskilda landstingen, utan både socialstyrelsen och Landstingsförbundet, som är en central organisation för de olika landstingen och som har till uppgift att samordna. Man kan inte heller säga att här sitter landstingsmännen i de enskilda landstingen och pysslar med dessa frågor var och en på sitt håll.

Jag försökte säga — och jag vill upprepa det — vi skall vara försiktiga med att lyfta upp frågorna alltför högt. Dvs. om en frågas behandling åligger kommunerna eller landstingen, skall man försöka att förankra det stora ansvaret där. Därför kan det utifrån de utgångspunkterna också vara tveksamt om man skall tillsätta en parlamentarisk utredning. Man bör i detta avseende ha bestämmanderätten så långt ner som möjligt. Jag vet inte om jag kan tala för centerpartiet, men jag tror att det är en av anledningarna till att centern ställt sig på majoritetens sida i denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Carlshamre m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 1 av herr Carlshamre m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	202
Nej	—	78
Avstår	—	3

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Hyltander och Romanus, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

Fredagen den
28 april 1972

*Utbyggnad av
hälsovård och
sjukvård, m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Hyltander och Romanus.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	236
Nej	—	45
Avstår	—	1

Punkten D

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Carlshamre m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åkerlind begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Carlshamre m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åkerlind begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	204
Nej	—	77
Avstår	—	2

Punkten F

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Carlshamre m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Åkerlind begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 12 punkten F röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Carlshamre m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Åkerlind begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	202
Nej	—	79
Avstår	—	2

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Viss specialistvård

§ 7 Viss specialistvård

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 13 i anledning av motioner om viss specialistvård.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 13 har behandlats bl. a. motionen 1001 av undertecknad och fröken Pehrsson. I motionen har vi hemställt att "riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om att skyndsamma åtgärder vidtas i syfte att nedbringa väntetiderna på landets ögonkliniker".

Väntetiderna vid denna vårdsektor har ökat på ett oroväckande sätt. Det finns många patienter som får vänta ett år och längre, innan de kan bli föremål för någon behandling. Någon direkt statistik över väntetiderna vid ögonklinikerna inom olika sjukhusområden finns inte. Emellertid kan för belysande av kösituationen återges uppgifter från socialstyrelsens s. k. vårdplaneringslista avseende perioden december 1971 — januari 1972, varav framgår att totalt under perioden behandlades sammanlagt 2 298 patienter. Av dessa fick 270 behandling utan förtur, 240 med enkel förtur och 143 med dubbel förtur, dvs. 653 av 2 298 fick vård inom den s. k. rekommenderade tiden. Med rekommenderad tid avses enligt socialstyrelsens normer att patienter utan förtur skall behandlas inom tre månader, patienter med enkel förtur inom sex veckor samt patienter med dubbel förtur inom en vecka.

Av dessa siffror framgår att förhållandena är långtifrån tillfredsställande. Åtgärder måste vidtas i syfte att nedbringa väntetiderna vid landets ögonkliniker. Samhället måste göra en ökad satsning inom denna del av vårdsektorn. Även om man inte kan bortse från satsningar på andra sektorer av vår hälso- och sjukvård, så är förhållandena inom svensk ögonsjukvård sådana att här måste till en prioritering av våra resurser som kommer ögonsjukvården till godo.

Herr talman! Av föreliggande utskottsbetänkande framgår att de ansvariga myndigheterna — det må gälla socialdepartementet och socialstyrelsen — har sin uppmärksamhet alldeles särskilt riktad på förhållandena inom svensk ögonsjukvård, vilka är långtifrån tillfredsställande. Åtgärder har vidtagits och ytterligare åtgärder planeras i syfte att förbättra förhållandena inom ögonsjukvården. Med hänsyn härtill bör man kunna ha all anledning att förvänta positiva resultat inom en inte alltför avlägsen framtid, innebärande att de långa väntetiderna vid landets ögonkliniker nedbringas till rimlig nivå, så att väntetider på ett år och

däröver inte skall behöva förekomma.

Herr talman! Med hänsyn till vad som åtgärdats och vad som är föremål för åtgärder i syfte att förbättra förhållandena inom ögonsjukvården har jag inget särskilt yrkande. Däremot har jag en förhoppning om att man kan uppnå snara resultat i syfte att komma till rätta med de alltför långa väntetiderna vid landets ögonkliniker.

Jag yrkar därför bifall till socialutskottets hemställan i betänkandet nr 13.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Bristen på ögonläkare är för närvarande mycket stor, och väntetiderna vid ögonklinikerna har ökat oroväckande. Vi pekar i motionen 1001 på att ökningen av väntetiderna till stor del sammanhänger med bristen på ögonläkare.

Men vi pekar också på att "ett bättre utnyttjande av oftalmolog-assistenterna, som under överinseende av läkare kan biträda med t. ex. synfältsundersökningar och mätning av ögontryck, skulle innebära att ögonläkarna kunde avlastas från en rad enklare rutinåtgärder. Härjämte framhålls att många fall av skelning torde kunna behandlas direkt av ortoptister liksom fall med samsynsbesvär samt att det är angeläget att en ökad satsning sker på medicinsk utbildning av optiker så att dessa i större utsträckning kan avlasta ögonläkarna."

Jag vill här starkt framhålla behovet av att fler utbildas och vidareutbildas i de här nämnda yrkena. För närvarande sker utbildningen av oftalmologassistenter inom ramen för utbildningen av medicinskt-teknisk assistentpersonal, vilken bedrivits vid yrkesskolorna och numera bedrivs inom gymnasieskolan. Utbildningen av oftalmologassistenter, vilken är tvåårig, har endast förekommit i Örebro. Det är alltför litet för att täcka det stora behov som finns. Utbildningen till ortoptist utgör en vidareutbildning om en termin i förhållande till oftalmologassistentutbildningen.

Jag har den uppfattningen att vi måste satsa mer än som nu sker på utbildning och vidareutbildning av fler ögonläkare, oftalmologassistenter, ortoptister och optiker. Vi skulle härigenom kunna minska de långa väntetiderna hos ögonläkarna, och vi skulle också bättre kunna tillgodose - något som jag menar är mycket viktigt - barnhälsovården. Vi skulle kunna bygga ut fyraårskontrollen mer. Det har ju visat sig vid fyraårskontrollen att många barn har synbesvär, och de behöver snabbt få hjälp, om inte besvären skall bli bestående.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men jag vill uttala förhoppningen att den översyn av sjukvården och de utredningar som pågår och som omnämns i utskottsbetänkandet snabbt resulterar i förslag -- förslag som kan bli till gagn för alla som väntar på att få komma till ögonläkare.

Herr JOHNSSON i Blentarp (s):

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping och fröken Pehrsson har i sina anföranden pekat på de frågor de har tagit upp i motionen 1001. I utskottsbetänkandet har vi redogjort för de åtgärder som olika myndigheter vidtagit, och detta har också berörts av de föregående talarna.

Socialstyrelsen, socialdepartementet och andra organ har ju vidtagit åtgärder för att vi så långt som möjligt snabbt skall kunna avhjälpa den köbildning som har skett. Köbildningen beror, tror jag, på att det blivit mera aktuellt för folk att så tidigt som möjligt söka ögonläkare. Det finns inom utskottet också en förhoppning om att vi genom de utredningar som är på gång så snart som möjligt skall kunna avhjälpa köbildningen och komma fram till en rimlig väntetid på våra sjukvårdsinrättningar.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Delägarsparande m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 18 i anledning av motioner om delägarsparande m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:152 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att tillkomsten av löntagarägda företag stimulerades,

motionen 1972:753 av herr Hörberg m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära en parlamentarisk utredning med representanter för arbetsmarknadens parter och erforderlig ekonomisk expertis med uppdrag att utreda möjligheterna till ekonomisk demokratisering genom aktier till de anställda såsom andel i företagens kapitaltillväxt,

motionen 1972:1319 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära att en parlamentarisk utredning tillsattes under medverkan av arbetsmarknadens parter och erforderlig expertis med uppgift att avge förslag om hur allmänna riktlinjer borde uppdragas för att ge löntagarna andel i långsiktigt företagssparande och hur metoder att från statsmakternas sida gynna en sådan utveckling borde utformas,

motionen 1972:1354 av herr Schött m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag om ett system för delägarsparande samt

motionen 1972:1355 av herr Sjönell m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhänga om utredning beträffande ett system för lönsparande i företagen som grundade sig på köp av konvertibla obligationer i enlighet med vad som anförts i motionen.

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Delägarsparande
m. m.*

Fredagen den
28 april 1972

*Delägarsparande
m. m.*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:152, 1972:753, 1972:1319, 1972:1354 och 1972:1355.

Reservation hade avgivits av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Ericsson i Ätvidaberg (fp) och Gustafsson i Säfte (c), fru Hambræus (c) samt herr Nordgren (m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:152, 1972:753, 1972:1319, 1972:1354 och 1972:1355 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående andel för de anställda i långsiktigt företagsparande.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 18 handlar om delägarsparande. Det ordet är verkligen inte lätthanterligt. I dagligt tal och i vanliga skrifter möter man det väl knappast alls. Men i riksdagsprotokollen finns det i varje fall sedan så där fem års tid — ja, när vi får vår kommande dataanläggning klar kommer den kanske att kunna spåra upp det rubrikordet ännu längre tillbaka i tiden.

Låter man då det här dataminnet aktivera sig och leta fram uppslagsordet delägarsparande, så kommer man att få ett ganska dystert besked, sett från motionärssynpunkt. Motionerna i ämnet har blivit avstyrkta av vederbörande utskott och avslagna av riksdagen under vart och ett av åren 1968—1971.

Historien kommer tydligen att upprepas i år. Men jag vågar påstå att kraven ändå återkommer nästa år, kraven på att man till grundlig prövning tar upp frågan om inte ett system, där de anställda kan bli delaktiga av företagets förmögenhetstillväxt, skulle vara något att pröva också för oss i Sverige.

”Också” för oss, säger jag, och jag gör det mot bakgrund av att man i flera industriländer redan har sådana system i funktion. I Frankrike har man sin participation, från Tyskland kan man hämta intressanta erfarenheter, och flera andra länder har genom lagstiftning underlättat delägarsparande. Vi som här hemma har talat för saken har kanske gjort misstaget att för mycket diskutera den tekniska utformningen, där då ännu konstigare ord än delägarsparande har blivit aktuella — t. ex. konvertibla obligationer — något som kanske har spärrat tänkandet och gjort debatten tung. Riktigare hade nog varit att först söka vinna gehör för grundtankarna; därefter kunde paragraferna ha skrivits.

Vilka är då grundtankarna? Ja, man kan säga så här:

För det första: Den enskilda människan når ökad trygghet och ökat oberoende genom ett personligt ägande.

För det andra: För samhällets utbyggnad är det nödvändigt att kapital bildas och leds till produktiva investeringar.

Att de anställda ges tillfälle att bli delägare i företagens arbetande kapital är en av vägarna för att nå fram till personligt ägande och till kontinuerlig kapitalbildning i produktionsapparaten. Genom delägarsparande uppkommer ett direkt och nära ägande, inte det urvattnade och ofta helt intresselösa ägande som kan bjudas i andra former. Det blir

därför också stimulerande att spara; det blir en motivation av helt annat slag än när man skall bidra till att genom höga skatter och avgifter dra ihop kapitalbildning i allmän regi.

Herr talman! Jag noterade inledningsvis att tanken på delägarsparande har förts fram från den borgerliga oppositionen åtminstone de fem senaste åren och att de socialistiska partierna ständigt har förklarat sig ointresserade. Utvecklingen har fått gå vidare i samma riktning; allt lägre andel av sparandet noteras för de enskilda medborgarna och allt större andel för kollektivet. Inkomster som annars kunde ha gått till att bygga upp personlig trygghet och trivsel har skatte- och avgiftsvägen dragits in till det allmänna.

Hur långt den utvecklingen skall kunna fortsätta utan allvarliga skadeverkningar i samhället är en allvarlig fråga. Så sent som i onsdagens debatt om statlig företagsamhet deklarerade i varje fall ett statsråd, att han inte betraktar den genomförda statssocialismen som något eftersträfvansvärt. Har man den uppfattningen borde det vara näraliggande att fråga sig, om inte löntagarsparandet är något som skulle kunna rätta till privatkapitalismens fördelningspolitiska nackdelar och ge löntagarna motiv för att frivilligt medverka i den kapitalbildning som nu presteras till priset av höga skatter och avgifter. Jag är optimistisk nog att tro att varken socialistisk dogmatik eller önskemålen om icke-inblandning, som har redovisats från ledande kretsar inom intresseorganisationerna, i längden kommer att få hindra att också vi i vårt land prövar delägarsparandet som en av vägarna till att skapa trygghet och kapital på annat sätt än genom ett snart övermäktigt skattetryck.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Sverige har en av den rika världens snedaste fördelningar av den totala aktiestocken. Koncentrationsutredningen fann att 1 procent av aktieägarna äger hälften av aktierna.

Aktiekapitalet ger en spegelbild av den kapitaltillväxt som äger rum inom företagen i form av t. ex. fabriker, maskiner och annan utrustning. När företagen investerar i fler fabriker och maskiner växer aktiekapitalets värde, dvs. kapitalägarna blir "rikare"! Följden blir att förmögenhetskoncentrationen i Sverige blir än starkare.

Många är överens om att något måste göras. Jag tillåter mig att citera sex uttalanden.

1. Sven Wedén sade i motion till förra årets riksdag: "De anställda bör genom andelar i företagssparandet få en personligt ägd tillgång, som de för varje år kan disponera avkastningen av men som de inte vid varje tillfälle de skulle önska kan ta ut ur företaget."

2. Assar Lindbeck, socialdemokratisk nationalekonom och professor, yttrade vid sparbankskonferensen i mars: "Om politiker och organisationer inte kan acceptera större företagsvinster och högre aktiekurser, därför att vinsterna därav skulle tillfalla en så liten grupp i samhället, finns utan tvivel lösningar även på detta problem. Man kan exempelvis införa särskilda löntagaraktier, som löntagarna får i stället för ytterligare lönehöjningar över en viss gräns."

3. Bertil Ohlin skrev i Dagens Nyheter den 18 april: "Men en andel av den överskjutande verkliga företag arvinsten åt löntagarna kan särskilt motiveras om pengarna i ett antal år utgör en del av kapitalbildningen inom företaget och ökar löntagarnas inflytande samt intresse för lönsamhet."

4. Olof Palme sade i Dagens Nyheter den 26 mars: "Jag har ingen principiell invändning mot löntagaraktier om de fyller två funktioner. De skall fördela vinsterna och medföra ökat inflytande."

5. I folkpartiets partimotion till årets riksdag sägs: "Vi vill föreslå att en särskild utredning tillsätts med uppdrag att överväga olika modeller för hur löntagarna på individuell basis bäst kan göras delaktiga i företagens långsiktiga sparande."

6. Utskottsmajoriteten uttalar slutligen i näringsutskottets betänkande nr 18 som vi nu behandlar: "En del tankegångar i motionerna är enligt utskottets mening beaktansvärda. Särskilt vill utskottet fästa uppmärksamheten på vad som sägs i motionen 1972:753 om de från jämlikhetssynpunkt negativa verkningarna av att kapitaltillväxten inom företagen i sin helhet tillfaller kapitalägarna."

Efter denna i mitt tycke mycket kraftiga "uppsbackning" av tanken att löntagarna skall få rätt till andel i företagens kapitaltillväxt från så många "potentaters" sida och från så olika politiska meningsriktningar ter det sig för mig obegripligt att näringsutskottets majoritet icke anser sig kunna tillstyrka en utredning kring problemet.

Det synes mig särskilt anmärkningsvärt därför att minoriteten uttryckligen icke binder sig för någon särskild lösning utan yrkar på en förutsättningslös utredning av teknisk natur.

Vilken uppfattning har egentligen socialdemokraterna i frågan, om de anställda skall ha rätt till andel i företagens kapitaltillväxt? Är Assar Lindbecks och Olof Palmes positiva inställning representativ för partiet, eller är utskottsmajoritetens negativa inställning till ett utredningskrav representativ?

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till reservationen i näringsutskottets betänkande nr 18.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Finansieringsfrågan inom näringslivet, svårigheterna att skaffa kapital av olika slag, internt och externt, är ju ett av näringslivets största problem i dag. Orsakerna till att detta problem är så pass brännande synes mig vara i huvudsak tre.

Det har under senare tid av naturliga skäl, bl. a. på grund av teknikens utveckling, till följd av väsentligt dyrbarare maskiner som måste användas, kommit att ställas mycket hårdare krav på större kapitalinsatser inom företagen.

Företagen har under en lång följd av år fått uppleva en lägre lönsamhet. Orsakerna till det har vi diskuterat många gånger här. Det är inte rätta tiden i dag att ytterligare utveckla eller upprepa skälen. Det är bara att konstatera, herr talman, att lönsamheten har blivit allt lägre och lägre och att den i dag är på en oroväckande låg nivå.

Det tredje huvudskälet till finansieringsproblemen är de hårda

kreditrestriktionerna, som tycks bli hårdare för varje gång de sätts in och tycks komma allt oftare.

Särskilt svårt har det ju varit och är att skaffa riskvilligt kapital. Detta har drabbat i första hand småföretagarna. De kan som bekant inte som de stora företagen gå ut på marknaden med nyemissioner. Det vore närmast löjeväckande och skrattretande, om Kalle Svenssons mekaniska verkstad skulle lägga ut någon nyemissionslista i bankerna och tro att folk skulle komma att teckna aktier för att förstärka företagets interna kapital. Sådant går ju inte bara i praktiken. Bristen på riskkapital är alltså ett allvarligt handikapp för de små företagen bland många andra.

Sammantaget betyder allt detta att allvarliga följder uppkommer för expansionsförmågan, för vitaliteten och för utvecklingsmöjligheterna inom näringslivet. Kanske allvarligast är den minskade investeringslust eller kanske bättre uttryckt den minskande investeringsförmåga som dessa förhållanden leder fram till.

Det är alltså en angelägen uppgift, herr talman, att vi får möjligheter att öka tillgången på riskvilligt kapital. Jag vill påstå att för småföretagen är detta helt enkelt ett livsvillkor, om de över huvud taget på längre sikt skall kunna överleva. Den nuvarande situationen kan inte få bestå hur länge som helst utan allvarligt hot mot just dessa företag.

En från många synpunkter givande väg att öka just det riskvilliga kapitalet är att öka sparandet inom företagen. Ett utmärkt sätt att öka detta företagssparande är uppenbarligen, om man kan stimulera de löneanställda att låta en del av deras löneökningar stå kvar i företagen. En effektiv sådan stimulans skulle självfallet uppkomma – och den skulle verkligen bli effektiv – om de av de löneanställda avsatta beloppen inte beskattades så länge som de hölls kvar som arbetande kapital. Ett sådant system är utomordentligt välgörande både för arbetstryggheten och för möjligheten att öka det riskvilliga kapitalet.

För att klara de här problemen erbjuds naturligtvis många olika tekniska lösningar. De har presenterats i olika sammanhang. Detaljerna skall vi inte gå in på i dag, herr talman. Jag bara antyder att det finns många olika tekniska lösningar.

De anställda kan t. ex. köpa aktier i företagen, de kan avsätta pengarna till personalfonder eller de kan tillgodogöra sig reverser som företagsägarna utfärdar. Det finns för- och nackdelar med de här nu antydda systemen. Men det finns *en* nackdel som jag inte kan underlåta att påpeka, som uppkommer i många fall, när man anvisar de här lösningarna, och det är om skatteförmånen binds till sparandet just i ett enda företag, just i det företag där den anställda arbetar.

För att komma runt den nackdelen finns det – som jag bedömer det, herr talman – en elegant lösning. Den lösningen är presenterad i motionen 1355. Lösningen heter konvertibla obligationer – jag håller med herr Regnéll om att det är tråkigt med alla dessa utländska, konstiga ord som folk inte begriper; ”konvertibla” är ju fackuttrycket, men låt oss säga utbytbara obligationer för att få ett svenskt ord. Om man arbetar med sådana reduceras de riskmoment som ju alltid finns vid aktieköp och som kan vara litet avskräckande för vanligt folk som inte brukar syssla med aktieaffärer. Dessutom har löntagarna vid det här systemet med

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Delägarsparande
m. m.*

utbytbara obligationer möjligheter att vara med och få del av värdestegringarna i företaget. Detta är, herr talman, kanske den springande punkten. Med ett sådant system kan man stimulera löntagarna att spara dels därför att de får en skatteförmån, dels därför att de på lång sikt får del av den tillväxt som förekommer i företaget.

De konvertibla — utbytbara — obligationerna är alltså en mellanform mellan lån och aktier. Dessa konvertibla obligationer har emellertid anlitats mycket litet hittills. Det kan bero på skattereglerna. Men om en viss, begränsad skattefrihet införs, så torde en mycket snabb ändring inträda. Dessa obligationer skulle i ett sådant läge säkerligen bli mycket eftertraktade. Det skulle uppkomma en regelbunden handel med dessa konvertibla löntagarobligationer ungefär som man nu har handel med aktier på börsen. Innehavarna skulle komma i samma gynnsamma situation, åtminstone likviditetsmässigt, som innehavare av börsnoterade aktier.

En stor fördel med detta system, herr talman, är att lönsparandet knyts inte bara till ett enda företag, utan att det blir ett generellt lönsparande över hela linjen för samtliga företag. Premiireglerna kan utformas så att t. ex. inkomst av tjänst, som placeras i konvertibla löntagarobligationer, undantas från beskattning upp till en viss nivå, t. ex. 2 000 kronor eller 3 000 kronor per år oavsett vilket företag som gett ut dessa obligationer. På detta sätt skulle man även kunna omfatta anställda i offentlig tjänst, i organisationer osv. och inte bara företag inom industri, handel och servicenäringar. Det bleve alltså en intressant sparmöjlighet för i princip samtliga anställda.

Sparandet i konvertibla obligationer innebär en annan stor fördel för spararen. Han får nämligen ökade möjligheter till riskfördelning och detta måste vara en mycket väsentlig fördel. Systemet betyder även en gynnsammare fördelning ur samhällsekonomisk synpunkt av just riskerna.

Utskottsmajoriteten visar, liksom tidigare, klen och ljumt intresse för försöken att genom stimulans av löntagarsparandet öka tillgången på riskvilligt kapital. Utskottsmajoriteten säger emellertid inte att alla tankegångar i motionerna är omöjliga. Detta är ju tacknämligt och värt att notera. Sålunda visar man ett positivt intresse för sådana konstruktioner av löntagarsparandet som innebär att kapitaltillväxten inom företagen inte helt och uteslutande tillfaller bara kapitalägarna utan också kan komma de anställda till del. Men, herr talman, det är precis en sådan konstruktion som förslagen i motionen 1355 innebär. Jag har nyss framhållit att systemet med generella, konvertibla löntagarobligationer innebär att de anställda också kan tillgodogöra sig värdestegringarna i företagen. Denna fördel ur både samhällsekonomisk och enskild synpunkt finns med som en springande punkt i detta förslag.

Utskottsmajoritetens huvudinvändning mot de olika förslagen om delägarsparandet är följande — jag ber att få citera ur betänkandet: "Motionerna avser i huvudsak frågor rörande omfattningen och fördelningen av den totala ersättningen till de anställda. Enligt vedertagna och av arbetsmarknadens huvudorganisationer enhälligt förespråkade principer bör det lämnas åt arbetsmarknadsparterna att förhandla och träffa

avtal därom." Ja, självfallet, herr talman! Det är alldeles klart att så skall ske, men här slår utskottsmajoriteten in helt öppna dörrar, eftersom det inte är detta som motionen 1355 uppehåller sig vid.

Arbetsmarknadsparterna skall fastställa frågorna rörande omfattningen och fördelningen av den totala ersättningen till de anställda, men arbetsmarknadsparterna skall sannrigen inte, sedan kollektivavtalen träffats och löneökningarnas storlek har fastställts, centralt och på de olika förbunden, ta hand om varje löntagare enskilt och för honom eller henne diktera hur löneökningen skall användas. Så långt har centraldirigeringen verkligen inte kommit ännu i det här landet! De enskilda människorna har fortfarande en suverän möjlighet att bestämma vad de skall göra med de pengar som de i allmänhet varje år får i löneökningar: om de skall konsumera de pengarna helt eller om de skall spara en del av dem. Många konsumerar löneökningarna helt, därför att de av nöden är tvingade att använda varje öre för konsumtion för att familjen över huvud taget skall kunna leva ett drägligt liv. Men många andra sparar.

Om man sparar efter det system som jag har förordat, uppnår man två goda ting — jag har sagt det förut, men det är värt att upprepas — man får ökad tillgång på riksvilligt kapital och de löneanställda får möjlighet att ta del av värdetillväxten inom företagen. När utskottsmajoriteten säger nej till utredning om just de här tingen är jag övertygad om att utskottsmajoriteten har fel. Det är kanske inte så förvånande; det finns ju ett gammalt ordspråk som säger, kanske mera kategoriskt, att majoriteten alltid har fel.

I varje fall, herr talman, är jag övertygad om att det vore mer än väl värt att göra en utredning om dessa ting. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! De fem motioner som behandlas i föreliggande utlåtande är alla mer eller mindre gamla bekanta, som kammarens ledamöter säkerligen känner igen. Motioner med i huvudsak samma innehåll har under ett antal år tidigare väckts, som herr Regnéll mycket riktigt framhöll. Motionerna aktualiserar — såsom vi väl också delvis har hört — frågor om tillkomsten av löntagarägda företag, en ekonomisk demokratisering genom aktieäggande i företagen, ett system för delägarsparande. Man önskar vidare få frågan om att ge löntagarna andel i ett långsiktigt företagssparande utredd, och man vill också utreda frågan om ett system för lönsparande i företagen som grundar sig på köp av konvertibla obligationer, såsom också har utvecklats här. Som jag nämnde har de flesta av dessa förslag luftats tidigare; det är inte första gången vi behandlar dem här.

Motionerna har i år liksom tidigare varit remitterade till de stora organisationerna på arbetsmarknaden. Jag kan tillägga: utan att heller i år möta någon större förståelse.

Svenska arbetsgivareföreningen understryker vikten av att så många som möjligt deltar i kapitalbildningen, detta givetvis för att lösa näringslivets finansieringsproblem att skaffa kapital för erforderliga investeringar. På den punkten har jag ingen avvikande mening. Tanken på

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Delägarsparande
m. m.*

ett sparande, bundet till det företag där den anställda arbetar, är i år lika litet som tidigare en tanke som delas av Arbetsgivareföreningen. Det skulle, säger man, missgynna anställda i mindre lönsamma företag.

De tre löntagarorganisationerna som har yttrat sig över motionerna – LO, TCO och SACO – hänvisar i år i allt väsentligt till de remissyttranden som avgivits under tidigare år. Man har här i allmänhet varit negativ till motionärernas propåer och framför allt menat att de frågor som aktualiserats är av sådan art att de i första hand bör klaras genom förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter.

LO åberopar att man vid sin senaste kongress behandlat frågor och frågekomplex av den art det här gäller och därvid beslutat att ge Landssekreterariatet i uppdrag att utreda frågan om branschfonder och annan fondbildning av vinster i företagen samt löntagarnas sparande för kapitalinsatser i företagen.

Såväl SACO som TCO understryker att det inte finns något behov av en statlig utredning rörande dessa frågor. Alla de tre löntagarorganisationerna är inne på den linje som klart uttalas i TCO:s yttrande, där man understryker att arbetsmarknadens parter i första hand bör pröva, diskutera och utforma förslag till system av det slag som berörs i motionerna, eftersom hithörande frågor – det vill jag starkt understryka – har såväl lönepolitiska som företagsdemokratiska aspekter.

Från utskottsmajoritetens sida vill vi klart uttala att en del av tankegångarna i motionerna – vilket vi också framhållit i betänkandet – är beaktansvärda. Där vill vi kanske främst fästa uppmärksamheten på de från jämlikhetssynpunkt negativa verkningarna av att kapitaltillväxten inom företagen i sin helhet tillfaller kapitalägarna. Men detta är en fråga som – hur intressant den än är – i första hand bör klaras av arbetsmarknadens parter. Som jag tidigare påpekade har LO för sin del själv beslutat utreda densamma. När denna utredning är färdig, kommer man säkerligen att uppta förhandlingar med sin motpart på arbetsmarknaden. Skulle man i detta skede inte nå dit man önskar, kommer man troligen att vända sig till statsmakterna med begäran om hjälp. Men först då, menar jag, har vi någon anledning att blanda oss i den här frågan.

Reservanterna, bland vilka vi som synes finner företrädare för samtliga borgerliga partier, har samlats kring en reservation, som lämnat samtliga motionsyrkanden bakom sig. I anledning av motionerna kräver de att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhålla om en utredning angående andel för de anställda i långsiktigt företagssparande. Reservanterna menar att om man gör en förutsättningslös, i första hand teknisk utredning av möjligheterna att ge löntagarna andel i ett långsiktigt företagssparande, så innebär detta inte något brott mot den självklara principen att det skall ankomma på arbetsmarknadsparterna själva att förhandla och träffa överenskommelser om dessa saker. Jag måste säga att vi inom utskottsmajoriteten inte delar denna uppfattning, och det gör inte heller arbetsmarknadens parter. Det är detta som lett oss fram till att avstyrka utredningskravet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Landskrona hade vänligheten att hänvisa till uttalanden i motion 753 som jag har skrivit. Jag konstaterar att majoriteten och minoriteten egentligen är överens i sak. Eftersom man från båda håll ställer sig positiva till att denna fråga blir löst, är det på sätt och vis förvånande, att inte majoriteten tar konsekvensen av detta positiva ställningstagande på samma sätt som minoriteten har gjort och yrkar att en utredning blir gjord. Minoriteten har i reservationen också förklarat, att den inte på något sätt anser att en sådan utredning skall binda arbetsmarknadsparterna och att den inte bryter mot deras traditionella rätt att förhandla om och träffa avtal i dessa frågor.

Jag skulle vilja fråga herr Bengtsson i Landskrona vilka nackdelar det skulle bli för t. ex. löntagarparten, om vi tillsätter en förutsättningslös parlamentarisk utredning av teknisk natur.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Utskottsmajoriteten och dess företrädare här i dag, herr Bengtsson i Landskrona, åberopar ideligen arbetsmarknadens parter och deras inställning till dessa förslag. En av de stora parterna på arbetsmarknaden, Arbetsgivareföreningen, har liksom de övriga remissinstanserna yttrat sig relativt ingående.

Herr Bengtsson citerade ett kort stycke av vad Arbetsgivareföreningen har sagt. Det var den mening som börjar: "I anslutning till motionen 1972:1355 anför SAF att ett sparande bundet till det företag, där den anställde arbetar, missgynnar anställda i mindre lönsamma företag och verkar hämmande för en från samhällsekonisk synpunkt gynnsam fördelning av kapitalet." Det är riktigt, det är vi överens om, och det har vi även tagit upp i vår motion. Men det är väsentligt att fortsätta att citera vad SAF har yttrat, och det gjorde inte herr Bengtsson. Man säger nämligen vidare: "SAF ställer sig positiv till motionärernas förslag att lönsparande i konvertibla obligationer skall, genom att skatteförmånen inte blir bunden till sparande enbart i företag där den anställde arbetar, kunna omfatta inte bara anställda i företag i egentlig mening." Detta är en av de springande punkterna i det här förslaget, vilket gör det överlägset andra förslag.

Jag vill helt allmänt säga, att om sparandet skall stimuleras här i landet — och det torde väl alla vara överens om oberoende av politisk meningsinriktning — så kan man inte hänga upp det på arbetsmarknadens parter och säga att det är dessa parter som har det primära ansvaret för att åstadkomma system genom vilka man kan stimulera sparandet. Det är väl ändå i sista hand statsmakterna som har detta ansvar. Arbetsmarknadens parter har verkligen inte makt att ändra t. ex. skattelagstiftningen.

I vår motion 1355 är en annan springande punkt att man genom gynnsamma skatteförmåner skall kunna stimulera de löneanställda till att spara. Det är en sak som är oberoende av arbetsmarknadens parters inställning.

Jag ber än en gång att få yrka bifall till reservationen.

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Delägarsparande
m. m.*

Fredagen den
28 april 1972

*Delägarsparande
m. m.*

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Det råder inga delade meningar, herr Sjönell, om intresset av att rent allmänt stimulera till sparande. Vi är klara över att alla har nytta och glädje av en ökad kapitalbildning. Det är också nödvändigt för vår företagsamhet att få mera riskvilligt kapital.

Då vi nu inte har velat tillmötesgå motionärernas och reservanternas hemställan om att begära en utredning hos Kungl. Maj:t hänger vi framför allt upp det på att det här inte är fråga om en utredning vilken som helst, utan saken gäller bl. a. fördelningsproblem. Vi menar att de fördelningsproblem som arbetsmarknadens parter i första hand har att syssla med bör vi överlåta till dem själva. Då de i sina remissyttranden över motionerna så klart och entydigt har uttalat det, tycker jag att vi bör rätta oss efter det. Jag har tidigare påpekat att arbetsmarknadens parter har intresse för dessa frågor. Det har bl. a. LO visat genom att själv tillsätta en utredning som ser över detta område.

Jag vill än en gång peka på TCO:s yttrande över motionerna där man säger: "TCO anger som sin mening att arbetsmarknadens parter i första hand bör pröva, diskutera och utforma förslag till system av det slag som berörts i motionerna, eftersom hithörande frågor har såväl lönepolitiska som företagsdemokratiska aspekter." Jag tycker detta är så klart och entydigt uttalat, inte bara från TCO utan också från de övriga stora löntagarorganisationerna, att vi bör ta hänsyn till det.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att motionen 1355 skiljer sig från de andra motionerna genom förslaget om utbytbara obligationer, som syftar till att uppnå en rent generell sparstimulans. Såvitt jag kan förstå berör det förslaget bara perifert fördelningsproblemen i samhället.

Fördelningsproblemen är av vital och aktuell betydelse för arbetsmarknadens parter. Men det generella sparandet, vare det sig det sker genom att människor sätter in pengar på en sparbanksbok eller de samlar på kistbotten eller sparar på annat sätt, har inte någon direkt och primär effekt på just fördelningsproblematiken, utan det är utomordentligt perifert i det avseendet. Det är därför jag menar att det här förslaget kanske något skiljer sig från de andra motionsförslagen och skulle kunna föranleda riksdagen att, självfallet efter utredning, överväga om inte skatteförmåner skulle kunna beslutas enligt våra förslag och därigenom stimulera just den sparformen, löntagarsparandet inom företagen.

Herr HÖRBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Landskrona nämnde nyss att det hela var ett fördelningsproblem som givetvis arbetsmarknadens parter borde få tillfälle att lösa. Men det är inte bara ett fördelningsproblem. Det är också fråga om själva strukturen på ägandeförhållandet i de svenska aktiebolagen. Jag nämnde i mitt inledningsanförande att för närvarande äger 1 procent av aktieägarna hälften av aktiestocken i Sverige. Det är inte rättvist från jämlikhetssynpunkt att man från statsmakternas sida fortsätter med olika stimulans- och stödåtgärder till gagn för det enskilda näringslivet utan att man samtidigt tillser att de anställda får sin

berättigade andel av kapitaltillväxten.

Herr Bengtsson menade att det här skall man förhandla om på arbetsmarknadssidan. Då kan det vara av intresse att i detta sammanhang erinra om att för ett år sedan avtog den socialistiska majoriteten här i kammaren ett folkpartiförslag om lagstiftning för att garantera rätt för de anställda att utse representanter i företagens styrelser. Nu har socialdemokraterna förvarnat om att de till hösten kommer med ett lagförslag.

Det är inte lätt att säga, men jag skulle gärna vilja försöka och säga så här: Jag tror att om något år kommer socialdemokraterna — om de då sitter kvar i regeringsställning, förstås — att vara inne på tanken om lagstiftning även i fråga om rätt för de anställda till andel i företagens kapitaltillväxt.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hörberg har ju delvis rönt tillmötesgående innan han framställt den här önskan om utredning. Som jag tidigare sade har ju Landsorganisationen bestämt sig för att den för sin del skall utreda en del av de här frågorna. Man skall utreda frågan om branschfonder och annan fondbildning av vinster i företagen. Det är ju bl. a. de frågorna som herr Hörberg vill att vi skall utreda här.

Jag vill starkt understryka att det finns ett intresse från löntagarnas sida i dessa frågor. Det har de dokumenterat genom att de själva nu satt i gång utredningar. Jag är alldeles övertygad om att skulle de utredningar som man nu gör på det hållet leda fram till att man önskar riksdagens medverkan för att fortsätta och vidareutveckla dem — alltså om man efter gjorda utredningar inte skulle nå tillfredsställande resultat i förhandlingar med sin motpart — så kommer man att vända sig till riksdagen med begäran om hjälp. Då först tycker jag att det är rimligt att vi skall trampa in på arenan.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter om tillgift för att jag tar en kort stund i anspråk för dessa frågor som i många år har intresserat mig mycket.

Jag skall egentligen inte polemisera. Jag kanske dock inledningsvis skulle vilja säga till herr Bengtsson i Landskrona att det misstag som han gör i sitt resonemang ju är att den förmögenhetsfördelning som resonemanget här i väsentlig utsträckning gäller — även med den utvidgning som herr Sjönell gjort med sin speciella metod — avser tillgångar som icke med nuvarande avtalsordning över huvud taget kommer in i bilden utan som uppsamlas inom verksamheter av olika slag. Det är ju den fördelningen det är fråga om.

Jag skall försöka göra några distinktioner i detta sammanhang. Det lagras på varandra tre väsentliga problemställningar som egentligen i stor utsträckning är skilda frågor. En sådan problemställning är de arbetsdemokratiska aspekterna, en annan är frågan om helt löntagarägda företag, dvs. i direkt och egentlig mening producentkooperativa företag, och en tredje är frågan om det i företagen ackumulerade sparandets fördelning.

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Delägarsparande
m. m.*

Man kan möjligen göra gällande att dessa tre stora delproblem kan lösas på ett bräde, i ett särskilt sammanhang, nämligen inom de direkt genuint producentkooperativa företagen. Erfarenheten har väl dock lärt oss att en sådan direkt och genuin producentkooperation har haft mycket svårt att bana sig väg i det praktiska arbetslivet och i näringslivet. Den första formen för sådana företag var vad som från början kallades de gillesocialistiska företagen. Hela den tankegång dessa byggde på var ju vitt skild ifrån vad man sedan kallat förstatligandesocialismen.

Jag vill inte alls bestrida att detta kan vara en lösning när det gäller begränsade områden och kanske framför allt företag av begränsad storlek, men jag tror inte att det kan vara någon generell lösning på alla dessa tre, vart och ett för sig tämligen jättelika problem. Detta bl. a. av det skälet, som en av talarna har varit inne på, att modern produktionsverksamhet kräver mycket stora kapitalinsatser. Det kan vara svårt att praktiskt ordna sådana i företag av denna direkt producentkooperativa typ. Där delar de anställda inte bara arbetets möda utan står även för de ekonomiska riskerna. Naturligtvis har de även utsikter att dela de vinster som kan uppstå.

Över huvud taget kan väl sägas att producentkooperativa företagsformer, fränsett sådana som är anknutna till verksamhet inom jordbruket och näraliggande näringar, inte har varit särskilt framgångsrika, till skillnad från de konsumentkooperativa. Men jag vill också framhålla att de framgångsrika producentkooperativa företagen liksom konsumentkooperationen ju inte är genuina organisationer i den meningen att de anställda inom dessa företag har ett i varje fall väsentligt och avgörande inflytande.

Det har också då och då skymtat i debatten att en möjlighet att lösa såväl de anställdas inflytandefrågor – om man så vill de arbetsdemokratiska problemen – och på samma gång bidra till en förmögenhetsfördelning är att finna ett system som successivt, och också under en lång period, överför det växande inflytandet över företag och den direkta äganderätten till löntagarhänderna.

Jag skall strax återkomma till en annan aspekt på den frågan. I det här sammanhanget tillåter jag mig bara att uttala en stillsam varning, dels därför att jag tror att den metoden inte är fruktbar, dels därför att vi i nuläget har så pass många andra element i utvecklingen av vår näringspolitik som så att säga verkar hämmande på viljan att satsa i Sverige, att vi bör vara försiktiga med att tillföra ytterligare ett element som kan ha verkningar av det slaget.

Vad jag betraktar som huvudfrågan är denna: Hur bör man göra när det gäller fördelningen av den kapitalbildning som uppsparas inom företagen och som med den ordning vi nu har exklusivt blir aktieägarnas förmögenhetsökning? En första fråga som man kan göra sig och en väsentlig sådan, som jag uteslutande skall uppehålla mig vid är: Vilken form för en ny ordning är det som ur de anställdas synvinkel ter sig mest lockande i fråga om andel i den uppsparade förmögenhetsackumuleringen inom företagen? Är det en form som gör deras andel till en direkt riskbärande andel, som kan ge vissa vinstmöjligheter, kapitalvinststegringsmöjligheter, men som naturligtvis också kan betyda risker för förluster, i

ogynnsamma fall totalförluster? Vi har upplevt sådana inom olika företagssfärer, inte minst under senare år. Eller vill man ha vad jag för enkelhetens skull vill kalla ett trygghetssparande – ett mot förlustrisker tryggt sparande?

Hur skulle då ett sådant trygghetssparande kunna åstadkommas? Jo, om man väljer en lämplig form för andelsbevis i förmögenhetsbildning inom företagen, kan man mycket väl tänka sig att kombinera dem med ett kollektivt försäkringssystem mot förluster, vilket inte kommer att kosta några höga premier. Premierna skulle i och för sig kunna betalas av företagen, liksom dessa ju betalar premier till något som kallas pensionsgaranti och som är inkopplat i PRI-pensioneringssammanhang. Den ordningen har visserligen inte givit vad den från början lovade, i varje fall inte när de gäller de mindre och medelstora företagen och familjeföretagen, detta på grund av särskilda åtgärder som har vidtagits, men som jag inte går in på. Emellertid finns det möjligheter att göra de anställdas andel i inom företagen ackumulerat sparande till ett verkligt trygghetssparande utan förlustrisker. Detta framstår för mig, skulle jag vilja säga, som en av de huvudlinjer som i första hand bör undersökas.

Sedan vill jag till sist inte neka till att jag liksom de andra talarna från oppositionssidan är förvånad över det nej som kommit från socialdemokraterna även denna gång. Det har ju gjorts en rad uttalanden i den här frågan. Herr Hörberg var älskvärd nog att nämna ett par från folkparti-håll, men han nämnde även ett par yttranden av mycket prominenta företrädare för det socialdemokratiska partiet. Herr Palme har sagt att om man visar en teknisk lösning som förefaller något så när förnuftig, så är det klart att han skall reflektera på den. Inte en gång utan vid ett par tre tillfällen har statsministern under de senaste två tre åren uttalat sig på det viset.

Nåväl, vad är strävan som ligger bakom reservationen? Den är ju att försöka åstadkomma en sådan teknisk lösning som han efterlyser: Men då blir svaret nej! Jag tycker att det är i ganska hög grad inkonsekvent, herr talman. Låt mig med åberopande av ett par exempel som anfördes i den tidigare debatten säga: Det var på samma sätt när det gällde styrelserepresentation både från regerings sida och i varje fall från LO-sidan. Det var ett nej. Men sedan har det skett en omsvängning.

Om jag får ta ett mycket aktuellt exempel är det tydligt att en omsvängning är på gång när det gäller en sak som ligger en bit utanför det område som vi nu talar om, nämligen marginalskatteproblemet. Låt vara att den lösningen har sina klara och stora brister, men jag skall inte gå in på den saken nu. Jag frågar mig varför man på det ena området efter det andra – flera exempel än de jag nämnde skulle kunna åberopas – stänger in sig bakom en gärdesgård och upprepar sitt nejsägande? Jag är helt övertygad om, herr talman, att vi ändå i detta fall liksom i de andra som jag nämnde, även om det tar tid, kommer att kunna bryta loss den ena spjålan efter den andra ur detta nejsägandets stängsel. Jag tror att det kommer att vara till fördel för den ekonomiska utvecklingen i vårt samhälle.

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Delägarsparande
m. m.

Fredagen den
28 april 1972

Delägarsparande
m. m.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till herr Wedén säga att nuvarande lagstiftning inte lägger hinder i vägen för arbetsmarknadens parter att utforma förslag och ta initiativ i stil med dem som herr Wedén och motionärerna aktualiserat.

Herr Wedén har väl vissa kontakter med arbetsmarknadens parter? I varje fall bör han ha det med Arbetsgivareföreningen. Det går an att aktualisera frågorna den vägen och där diskutera vad han betecknar som trygghetssparande. Har man så klara uttalanden från löntagarorganisationerna som vi här har i remissvaren, tycker jag att det är lämpligt att först använda sig av den vägen.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jo, visst finns det kontakter av det slag som herr Bengtsson åberopar. Men får jag säga – för korthetens skull upprepade jag det inte i mitt förra anförande – att det inte räcker med detta. Det måste komma in stimulansmoment, framför allt ur de sparandes synvinkel, skattevägen. Detta har också nämnts flera gånger under debatten. Det är det stimulansmomentet som på ett lämpligt sätt skulle komponeras in i en teknisk lösning av det slag som reservanterna vill ha. Det stimulansmomentet är av väsentlig betydelse för att man skall lyckas med vad det här gäller. Och det är av väsentlig betydelse att man lyckas.

Herr HÖRBERG (fp):

Herr talman! Jag vill till att börja med till alla delar instämma med vad herr Wedén sade i sitt inlägg nu.

Herr Bengtsson i Landskrona tog nyss upp frågan om den utredning som LO tillsatt för att se på problemen om branschfonder och liknande. Utredningens tillkomst är i och för sig glädjande, men den berör bara en del av de problemen. Problemen är inte så begränsade att de bara berör t. ex. LO och Arbetsgivareföreningen. Herr Bengtsson i Landskrona sade nyss också att om man inte klarar förhandlingarna mellan båda dessa parter går man säkert tillbaka till riksdagen, och det var vad jag har sagt. Det blir säkert fallet.

Herr Bengtsson och jag är helt överens på den punkten. Men om nu – som jag har fattat det – både herr Bengtsson och jag har viljan att lösa detta politiska problem, i varje fall på sikt, frågar jag mig bara: Varför inte realisera viljan genom ett politiskt beslut redan i dag?

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 138
Nej — 129
Avstår — 2

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Anslag till
folkhögskolor*

§ 9 Anslag till folkhögskolor

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 14 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till folkhögskolor jämte motioner.

I propositionen 1972:1 bilaga 10 hade Kungl. Maj:t (punkterna G 8—G 9 s. 439—443 i utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden) föreslagit riksdagen att

1. till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 125 000 000 kronor,

2. till Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor för budgetåret 1972/73 anvisa ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1972:133 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m),

motionen 1972:1115 av herr Jonsson i Alingsås m. fl. (fp, s, c, m, vpk),

motionen 1972:1118 av herr Korpås m. fl. (c, fp, m) vari hemställdes

1. att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t begära förslag angående den fortsatta saneringen av rörelsefolkhögskolornas ekonomi,

2. att riksdagen i avvaktan på detta förslag för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 3 miljoner kronor under rubriken Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor, varav 2 miljoner kronor för sanering av skolornas ekonomi, varvid det borde ankomma på Kungl. Maj:t att fördela detta bidrag samt

motionen 1972:1128 av fru Marklund m. fl. (vpk) vari hemställdes

1. att riksdagen beslutade om tio konsulenter för kombinerade tjänster vid folkhögskolorna och anvisade härför erforderliga medel,

2. att riksdagen anvisade 2 miljoner kronor för sanering av vissa folkhögskolors ekonomi.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:133 och 1972:1115 i vad avsåg bidrag till visst fastighetsförvärv,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1128 i vad avsåg vissa tjänster,

Fredagen den
28 april 1972

*Anslag till
folkhögskolor*

3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1972:133, 1972:1115 och 1972:1128 i vad avsåg medelsanvisningen till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 125 000 000 kronor,

4. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1972:1118 och 1972:1128, motionerna såvitt nu var i fråga, till Bidrag till engångsanskaffning av utrustning m. m. till folkhögskolor för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 2 000 000 kronor,

5. att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om ett särskilt bidrag till stiftelsen Samernas folkhögskola,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1115 i vad avsåg uttalande om den framtida verksamheten vid en folkhögskola,

7. att riksdagen i anledning av motionen 1972:1118 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om fortsatt sanering av vissa folkhögskolors ekonomi.

Reservation hade avgivits beträffande kombinerade tjänster av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett

dels att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1128 såvitt nu var i fråga beslutade att tjänster som lärare och konsulent skulle inrättas i enlighet med vad reservanten förordat,

dels att utskottet under 3 vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen 1972:1128 och med avslag på motionerna 1972:133 och 1972:1115 i vad avsåg medelsanvisningen till Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 125 210 000 kronor.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Folkhögskolornas verksamhet omspannar ett mycket brett register. Många människor med bristfällig skolunderbyggnad ser i folkhögskolan en möjlighet att få behörighet att antas till viss yrkesutbildning eller att påbörja högre studier. Arbetsmarknadsutbildning sker numera inte sällan vid folkhögskolor. Detta har under senare år varit särskilt vanligt vid folkhögskolorna inom Norrland, där elever med utbildningsbidrag utgjort mer än hälften av eleverna vid vissa skolor. Den kulturella inriktning som en del folkhögskolor markerar är lockande för dem, som vill skaffa sig mer vetande på detta speciella område. Ämneskurser av olika slag drar till sig studerande.

Dessa exempel illustrerar bredden i folkhögskoleverksamheten. Erfarenheterna av dem liksom av fortsatta resultat av folkhögskolornas fria kursplanläggning -- i de aktuella debatter om utbildningsformer ett nog så intressant tema -- borde sammanföras och bearbetas så att andra

skolor eller utbildningsformer kunde ta vara på vad man kommit fram till på de pedagogiska och administrativa områdena.

Jag och mina medmotionärer har därför ansett det riktigt att motionsvägen ansluta oss till förslaget från skolöverstyrelsen att ytterligare tio kombinerade tjänster som ämneslärare och konsulent inrättas. Eftersom avsikten med sådana tjänster är att de skulle kunna disponeras alternativt i samverkan mellan folkhögskola, studieförbund och länsbildningsförbund eller mellan folkhögskolorna och skolöverstyrelsen, har vi tyckt att detta skulle vara ett effektivt sätt att delge de olika skolorna erfarenheter av en viss sorts verksamhet vid en skola. Vid detta ställningstagande har vi också tagit stor hänsyn till den betydelse vi anser att folkhögskolorna har i vuxenutbildningssystemet. Det är angeläget att kontaktmöjligheterna inom detta system utökas från det antal tjänster som utbildningsutskottets majoritet hänvisar till i sin skrivning. Jag vill därför på denna punkt yrka bifall till reservationen av herr Berndtson i Linköping.

Utskottets betänkande i den del som behandlar vårt andra yrkande — att 2 miljoner kronor skall anvisas för sanering av vissa folkhögskolors ekonomi — svarar inte helt mot vad vi åsyftade. Jag finner det ändå väsentligt att man från utskottets sida tagit fasta på vad som sägs om ytterligare medelsbehov såväl i skolöverstyrelsens anslagsframställning som i ett par av de nu aktuella motionerna. Detta har kommit till uttryck i att utskottet nu förordar att 1 miljon kronor skall anvisas även för budgetåret 1972/73 för saneringsändamål. Att man dessutom vill ge Kungl. Maj:t till känna vad som anförts beträffande fortsatt sanering av vissa folkhögskolors ekonomi ser jag som en möjlighet för dessa skolor att få det stöd som krävs även i fortsättningen.

I det här sammanhanget noterar jag också att utskottet utgår ifrån att ett särskilt bidrag skall tilldelas Stiftelsen Samernas folkhögskola i samband med denna stiftelses tillkomst. Detta är en del av vad jag hoppas skall bli ett fortsatt stöd för de samiska kulturfrågorna. I dessa delar yrkar jag därför bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Fru talman! Svenskt skolväsende har under de senare åren genomgått stora förändringar inom ungdoms- och vuxenutbildningen. Det är intressant att konstatera att folkhögskolan i denna förändring har lyckats med att behålla sin attraktionskraft och fylla en väsentlig funktion inom vuxenutbildningen.

Antalet elever har också fortsatt att öka under de senaste åren. Räkna man med både de längre och kortare kurserna så uppgår elevantalet för närvarande till ungefär 30 000 per år. Inslaget äldre elever är också större, och det tyder på att folkhögskolan erbjuder bra studieformer och bra studiemiljö också för denna kategori.

I årets statsverksproposition kan vi med tillfredsställelse konstatera att statsrådets löfte från i höstas att få använda överskjutande lärarkapacitet

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

*Anslag till
folkhögskolor*

till elevvårdande verksamhet har infriats. Denna omvandling innebär också att resurser för studie- och yrkesvägledningen inom skolorna bättre kan utnyttjas. Även om många skolor behöver kvalificerad hjälp för elever med sociala problem så innebär detta ett gott tillskott. Dessutom finns det ju inom skolorna lärare med erfarenhet från elevvårdsarbete som med fördel kan tas till vara.

På ett par andra punkter har det skett förändringar i förhållande till statsverkspropositionen. Utskottet har funnit anledning att föreslå annorlunda än vad föredragande tänkt sig. Jag skall bara helt kort nämna det här.

Den ena punkten gäller den fortsatta saneringen för rörelsefolkhögskolorna. För fem år sedan infördes ett saneringsbidrag i avsikt att lätta på den skuldbörda som skolorna drogs med. År 1966 uppskattade man att denna skuld uppgick till omkring 30 miljoner kronor. Dessutom fanns det ett betydande uppdämt kapitalbehov. Åtskilliga skolor var starkt nedslitna och hade i många fall en standard som inte motsvarade de anspråk man kan ställa på en skola i dag. De pengar som utgått under en femårsperiod, sammanlagt 10 miljoner kronor, har visat sig vara ett gott tillskott. Tyvärr har situationen inte förbättrats för skolorna. Bl. a. har vi ju varit med om en period då räntan varit betydligt högre än under normala år, och detta har också bidragit till att skolorna i år har större skulder än vid den tidpunkt då saneringsbidraget infördes. Regeringens förslag innebär att detta bidrag skulle upphöra från detta år.

Skolöverstyrelsen menade för sin del att man skulle fortsätta med detta bidrag ytterligare en tid. Detsamma har också föreslagits, som tidigare sagts här, i motioner till årets riksdag. Utskottet för sin del föreslår att det även detta år skall utgå medel för sanering av dessa skolors ekonomi, vilket också skulle ges Kungl. Maj:t till känna.

Men vad utskottet dessutom har föreslagit — och det anser jag vara den väsentliga punkten i sammanhanget — är att man skall beställa ett förslag från Kungl. Maj:t om en plan angående den fortsatta saneringen för att komma dessa skolor till undsättning och hjälp med deras svåra ekonomi. Det är med stor tillfredsställelse vi konstaterar att utskottet enligt har fattat detta beslut. Vi förväntar oss alltså ett dylikt förslag i nästa års statsverksproposition.

Den andra punkten där utskottet föreslår en något annorlunda lösning än som föreslagits i propositionen nr 1 gäller stödet till Samernas folkhögskola. Denna skola har ju upplevt ett ökat intresse — bl. a. ökad elevtillströmning — under de senare åren. Skolans nuvarande huvudman har inte funnit det möjligt att driva skolan, och man stod inför situationen att behöva avveckla den. Men nu har en ny stiftelse bildats, och sameorganisationerna och Jokkmokks kommun har tagit ansvar för den nya stiftelsen. Övertagandet har också fått ske på mycket gynnsamma villkor, och medel har bl. a. ställts till förfogande från länsmyndigheten. Utskottet föreslår även att man skall tilldela stiftelsen ett särskilt bidrag i samband med dess tillkomst.

Utskottets ställningstagande och händelsernas utveckling har på den här punkten besvarat motionärerna på ett sätt som vi har anledning att vara nöjda med. I motionen 1115 yrkades dessutom att man skulle uttala

sig om garantier för den framtida verksamheten i skolan. Utskottet har för sin del ansett att man inte skulle göra ett sådant uttalande utan hänvisar till vad som sades i betänkandet nr 4 detta år, då man konstaterade att de samiska kulturfrågorna uppmärksammas i olika sammanhang. Man hänvisar till utredningen angående nordiska sameinstitutet och de betydelsefulla uppgifter som där utförs inom forskning, utbildning och folkbildning och även på det allmänkulturella området. Sameutredningen uppmärksammar också de här frågorna och arbetar ju som bäst på sitt uppdrag. Det slås även fast vilka insatser på samekulturens område som gjorts, men det påtalas att de inte är tillräckliga. Det hänvisas också till Nordiska rådet, som vid sin senaste session antog en rekommendation att stödja samerna och även understödja ansträngningarna att bevara samernas ställning som etnisk grupp.

Därmed anser utskottet att man markerat statsmaktens hållning till den verksamhet som pågår och som kommer att bedrivas vid samernas folkhögskola. För egen del tror jag att detta 'kommer att bli en utomordentlig stödjepunkt för det nordiska sameinstitut som man från de tre nordiska länderna är så angelägen om att förverkliga.

Även om en sådan här skolas lokalisering inte är oväsentlig för en glesbygd, har vi nog för vår del menat att utskottets och riksdagens ställningstagande i denna fråga är en viljeyttring för att samekulturens traditioner skall föras vidare, dess språk och konstarter utvecklas, och att det därför är nödvändigt att man får en fast punkt som denna skola att samlas kring.

Fru talman! Det är utomordentligt glädjande att även detta år ett enigt utskott så tydligt ha uttalat sitt starka engagemang för folkhögskolorna. Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 14.

Herr MÄRTENSSON (s):

Fru talman! Endast några ord i anledning av den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet. Betänkandet är kortfattat, fru Marklund var också kortfattad i sitt anförande, och jag tror att kammaren räknar mig till godo om även jag fattar mig mycket kort.

Jag vill endast erinra om att utskottet säger att för innevarande budgetår bör det vara 22 kombinerade tjänster som lärare vid folkhögskola inrättade. Utskottet har bedömt det så, att det under nuvarande förhållanden — man kan även lägga ekonomiska synpunkter på detta — inte går att öka på ytterligare med de tio tjänster som visserligen skolöverstyrelsen har begärt men som departementschefen inte har ansett sig kunna tillstyrka.

Med detta yrkar jag, fru talman, bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Berndtson i Linköping i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 3--7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 10 Interpellation nr 132 ang. principerna för SJ:s trafikområdesindelning

Ordet lämnades på begäran till

Herr WINBERG (m), som yttrade:

Fru talman! I trafikutskottets betänkande nr 27 år 1971, som godkändes av riksdagen den 16 december 1971, konstaterades att SJ:s den 21 september 1970 framlagda organisationsförslag med av chefen för kommunikationsdepartementet i propositionen 147 år 1971 vidtagna ändringar icke kunde godtagas. Riksdagen fann bl. a. att de näringspolitiska och regionalpolitiska förhållandena i landets olika delar inte tillräckligt beaktats. Därför borde ett fortsatt utredningsarbete äga rum i samråd med representanter för bl. a. näringslivet och vederbörande personalorganisationer och under medverkan av personer med erfarenhet från regionalpolitiska bedömningar.

Riksdagen underströk samtidigt vikten av att SJ:s rationaliseringsarbete inom den bestående organisationens ram fortsatte på såväl centralt som regionalt och lokalt plan. Det utsades emellertid klart att även i detta arbete borde regionalpolitiska synpunkter beaktas, och i utskotts-betänkandet erinrades bl. a. om "de i detta hänseende motionsledes framförda synpunkterna beträffande SJ:s organisation i Ångeområdet". De synpunkter i flera motioner som därvid avsågs gällde den lokaliseringspolitiska betydelsen av SJ:s organ och förvaltningen i Ångeområdet. Ånge var för övrigt den enda plats i landet som i detta avseende nämndes i betänkandet.

I skrivelse den 2 mars 1972 har SJ:s centralförvaltning begärt yttrande av driftdistriktscheferna över ett upprättat förslag till ändrad lokal organisation (trafikområdesorganisation), vilket bl. a. innebär ändrad geografisk indelning av trafikområdena. Det kan ifrågasättas om detta förslag överensstämmer med principerna för riksdagens beslut.

Ett av de trafikområden som i hög grad berörs av förslaget är Ånge trafikområde, vilket kommer att minska i väsentlig utsträckning. Till detta trafikområde hör för närvarande i huvudsak sträckan Karsjö-Ljusdal-Ånge-Bräcke-Kälarne på norra stambanan och sträckan Ånge-Torpshammar på den norrländska tvärbanan. Enligt förslaget skall större delen av detta område läggas till andra trafikområden (Hudiksvall, Sundsvall, Östersund) och kvar blir endast (inte helt) de linjer som ligger i Ånge kommun. Antalet trafikområden i regionen kommer genom denna förändring inte att minska. Det sker endast en ökning av storleken av omgivande trafikområden på Ångeområdets bekostnad. Ett genomföran-

de av förslaget medför givetvis en minskning av den personal som nu bor i Ånge, och det kommer att medföra avsevärda svårigheter i skilda hänseenden för ortens och kommunens framtida utveckling.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Anser kommunikationsministern att de principer som SJ:s centralförvaltning tillämpat i det framlagda förslaget om ändrad trafikområdesindelning är förenliga med vad riksdagen uttalade genom beslutet den 16 december 1971?

Denna anhållan bordlades.

§ 11 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 96 med förslag till lag om ändring i brottsbalken.

§ 12 Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkanden:

Nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde

Nr 22 i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående ändring i bankoreglementet

Nr 23 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställning om anslag till skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. och Kungl. Maj:ts proposition 1972:60 angående skattebortfallsbidrag till kommuner m. fl. i anledning av 1970 års skattereform jämte vissa motioner

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 21 i anledning av motioner angående avdraget för nedsatt skatteförmåga m. m.

Nr 22 i anledning av motioner om resultatutjämnning vid beskattningen

Utrikesutskottets betänkanden:

Nr 5 i anledning av motioner om en internationell konvention angående ekocid

Nr 6 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag rörande det statliga utvecklingsbiståndet jämte motioner

Nr 7 i anledning av motion om anslag på tilläggsstat för Bangladesh

Nr 8 i anledning av motion om diplomatiskt erkännande av Bangladesh

Socialförsäkringsutskottets betänkande:

Nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:55 med förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, m. m., jämte motioner

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Kulturutskottets betänkanden:

Nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:36 angående statligt filmstöd m. m., jämte motioner

Nr 14 i anledning av motion om anslag till driften av Emigrantinstitutet

Utbildningsutskottets betänkanden:

Nr 15 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till bidrag till driften av vissa privatskolor jämte motioner

Nr 21 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till utrustningsnämnden för universitet och högskolor jämte motion

Trafikutskottets betänkande:

Nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

Jordbruksutskottets betänkande:

Nr 19 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition 1972:1 såvitt avser anslag till Miljövårdsforskning, dels Kungl. Maj:ts proposition 1972:39 angående stöd till kollektiv forskning inom miljövårdsområdet jämte motioner

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 24 i anledning av motion om åtgärder för att motverka maktkoncentrationen i samhället

Nr 25 i anledning av motion om förstatligande av cement- och lättbetongindustrin

Nr 26 i anledning av motion angående tryckningen av postgiroinbetalningskort

Inrikesutskottets betänkande:

Nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1972/73

Civilutskottets betänkanden:

Nr 20 i anledning av motion om vidgat medinflytande i vissa ärenden enligt byggnadslagstiftningen

Nr 21 i anledning av motion om översyn av handikappbyggnormerna i byggnadsstadgan

Nr 22 i anledning av motion om översyn av vissa bestämmelser avseende bebyggelse på landet

Nr 23 i anledning av motion angående tillstånds- och kontrollförfarandet vid byggande av egna hem

Nr 24 i anledning av motion om skyldighet för staten och landsingen att söka byggnadslov

Nr 25 i anledning av motion om normer för parker och grönområden i tätbebyggelse

§ 13 Fru andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde skulle utrikesutskottets betänkanden nr 6—8 och 5 i nu angiven ordning uppföras främst.

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

§ 14 Anmälades och bordlades följande motioner:

Nr 1684 av herr *Signell m. fl.*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 57 angående Sveriges försörjning med kärnbränsle

Nr 1685 av herr *Lindkvist*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 72 med förslag till riktlinjer för finansiering av lokaler för boendeservice m. m.

§ 15 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen av

Nr 191 Herr *Romanus* (fp) till herr utbildningsministern angående resultatet av försök med könskvotering vid intagning till viss utbildning:

Hur bedömer utbildningsministern resultatet av försöken med könskvotering vid intagning till viss utbildning?

Nr 192 Herr *Richardson* (fp) till herr statsrådet Moberg om vidgad rätt att förena tjänst vid universitet med tjänst inom decentraliserad universitetsutbildning:

Är statsrådet beredd att medverka till att extra universitetslärare bereds vidgade möjligheter att förena tjänst vid universitet med tjänst inom decentraliserad universitetsutbildning?

Nr 193 Fru *Nilsson* i Kristianstad (c) till herr utbildningsministern angående inrättandet av rökrutor vid grundskolor:

Anser statsrådet det förenligt med skolans undervisning i hälsofrågor att inrätta rökrutor vid grundskolor?

Nr 194 Herr *Hedin* (m) till herr inrikesministern angående rätten till invalidbostadsbidrag:

Anser herr statsrådet att invalidbostadsbidrag bör kunna utgå för t. ex. installation av hiss avsedd att möjliggöra för svårhandikappad att ta sig till särskilt utrymme i anslutning till bostaden inrett för gymnastik och daglig träning i de fall läkare intygar sådan verksamhets ooundgängliga nödvändighet i det enskilda fallet?

Nr 195 Herr *Elmstedt* (c) till herr justitieministern angående principerna för körkortsåterkallelser:

Anser statsrådet att det är förenligt med gällande lagstiftning att körkortsåterkallelse ifrågasätts för person mot vilken inga som helst anmärkningar tidigare riktats, enbart av det skälet att domstol utdömt ett lågt bötesstraff för ovarsamhet i trafik?

Nr 69

Fredagen den
28 april 1972

Nr 196 Herr *Larsson* i Staffanstorp (c) till herr jordbruksministern om ekonomisk kompensation i vissa fall med anledning av förbudet mot användning av amitrol:

Anser statsrådet att staten bör lämna ekonomisk kompensation till de förbrukare, som vid den aktuella tidpunkten ovetande om amitrols skadlighet redan inför växtskyddssäsongen hunnit inköpa vissa kvantiteter av ämnet när det överraskande amitrolförbudet kom?

§ 16 Kammaren åtskildes kl. 14.39.

In fidein

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert